

Svjedočanstvo iz uzničkih dana

Preobraćenici su prilazili stolu, jedan po jedan, unevijereni i skrušeno. Don Ilija bi smrmljao nešto, mahnuo novovjernom krstom iznad glave i, da ga cjeviva, pod nos mu prinio Jevangelje. Sve bi trajalo ne duže od pola minuta i u tom se sastojao sav obred kojim su ti zaplašeni ljudi stresali sa sebe pravoslavnu jeres i padali svetoj rimskoj crkvi pod okrilje... Znao je da ga mrze, i da ga ljube iz straha, i da vjeru iz straha za goli život mijenjaju. Mjerkao ih je s visine, sebi samome je ličio na Boga: držao je sve njihove živote u svojoj šaci, sve mu je bilo dopušteno, sve je mogao...

Dr. Janko Šimrak (29.V.1883. † 9.VIII.1945.)

- Mi sada - bubnja je njegov glas u crkvi - oremo novu njivu, pošto hoćemo da posijemo novi plod, ali dobro čujte: dok se god iz te njive ne istrijebi pirevina u potpunosti, nema ploda na toj njivi, upamtite ovo što vam govorim!... U ovoj zemlji ne može da živi više niko osim Hrvata, pa ko se neće pokatoličitim dobro znademo kuda ćemo sa njima. Ja sam gore u ovim krajevinama - pokaza rukom na obližnja sela - davno očistio od pileta sve do starca i vlastoručno sam mnoge zaklao i zadavio... Nije grehotica, danas nije grehotica ubiti ni dijete u bešici, zaklati ga još u majčinoj utrobi, samo ako ono smeta ustaškom pokretu, katoličkoj vjeri i svetom cilju koji smo pred sebe postavili!

Slušali su razgoraćenih očiju: čuo je kako im cvokoću zubi i kako im drhte koljena...

- Varate se - pokuljaše s krova njegove riječi - ako mislite da je naša namjera bila da vašim prevođenjem u rimokatoličku vjeru spašavamo vaše kuće, vašu stoku i vaše prtljage. Nije nam namjera ni da spašavamo vaše živote. Prevodeći vas u rimsku crkvu, imali smo jedino namjeru da spašavamo vaše duše! Da pred Gospodinu stignete kao rimokatolici, kao pravovjerni.

Govorio je još nešto, ali od kuknjeve, cike i vriske koja nastaje u crkvi preobraćenici nijesu ništa razumjeli. - Literarni je to

Uz onodobnjog zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozivan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak o kojem donosimo njegovo autentično svjedočenje na ispitivanjima u vojnem istražnom zatvoru u Zagrebu

opis prisilnog vjerskog prijelaza srpskopravoslavnih vjernika u katolištvo u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, iz pera srbijanskog književnika, koji je zbog svojeg osebujnog pristupa, ne samo temi »pokrštavanja« Srba nego i svim drugim temama iz srpsko-hrvatskih odnosa, postao iznimno popularan među srpskim čitateljstvom. Riječ je o sadašnjem ministru vanjskih poslova Srbije i Crne Gore Vuku Draškoviću i izvatu iz romana

»Molitva prva«, njegovo autor-skoj umjetničkoj slobodi i videnu Katoličke Crkve, nije i niti h svećenika i postupaka u određenome povijesnom razdoblju (v. Ivica Relković: »Haški recital Vuka Draškovića«, »Sustret«, Zagreb, 2004, str. 181-183). Ocjenu o književnoj vrijednosti citiranog uratka najbolje je prepustiti književnim kritičarima ali ga je ovdje dobro spomenuti jer on najbolje oslikava što određeni dio pripadnika srpskog (ne samo njegova, nego, nažalost, i hrvatskog i drugih) naroda pomicala na spomen »prekrštavanja«. Te su slike duboko usadene u kolektivnu svijest a razlikuju se tek u nijansama, npr. jesu li svi pravoslavni vjernici nakon »pokrštavanja« pobijani ili je netko pukim slučajem ipak uspio preživjeti, je li ljudska nakaza u liku katoličkog svećenika otvoreno iskazivala sadizam i sudjelovala u ubijanju ili ga je uspjela prikriti, jesu li susjedi, katolički Hrvati, patološki uživali u prizoru »prekrštavanja« ili su bili ravnodušni i sl.?

Krivi pojmovi o »prekrštanju« Srba

Uz onodobnjog zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, koji je bio prvi čovjek Katoličke Crkve u Hrvata, zbog vjerskih prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozivan

grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak. Komunističkim ideolozima (npr. Jakov Blažević), masonskim (od kojih je najpoznatiji Viktor Novak) i velikosrpskim (koji su jednako brojni kao i komunistički, npr. dr. Dragoljub Živojinović) smetao je već samim time što je bio jedan od ključnih crkvenih ljudi u hijerarhiji Katoličke Crkve. Zatim, zato što je bio jedan od najboljih poznavatelja povijesti, teologije i crkvenoga života, kako grkokatoličkih tako i pravoslavnih istočnih Crkava. Dakako, njegovo imenovanje u Odbor trojice Hrvatske biskupske konferencije u NDH, koji je bio zadužen za ondašnje novonastale, sve učestalije, osjetljive probleme oko

vjerskih prijelaza, samo je »zacementiralo« temelje optužbe za zločin.

Razumije se, i to je potrebno na početku svake rasprave o tome jasno istaknuti, kako jedino ne bio smjelo biti rasprave da je neprihvatljiva svaka fizička ili bilo koja druga prisilna promjena vjerskog uvjerenja, pripadnosti bilo kojoj vjerskoj zajednici ili općenito svjetonazoru, jer je to zločin protiv temeljnih ljudskih sloboda. Kroz to se načelno motrište moraju promatrati i vjerski prijelazi u NDH. Međutim, konkretna situacija u kojoj su se našli najviši predstavnici Katoličke Crkve, pa među njima i biskup Šimrak, bila je za razliku od potpuno jasnih načelnih postavaka puno zamršenja i kompleksnija, što će pokušati pokazati i ovaj feljton.

Jednako je tako na samome početku važno spomenuti opće raširenju ali potpuno krivu uporabu pojmove »prekrštavanje«

srba, na što je prilično bezuspješno već više puta upozoravano. Naime, prema nauku Katoličke Crkve, sakrament krštenja je u Pravoslavnoj Crkvi potpuno valjan, pa uopće ne može biti govora o ponovnom krštenju, tj. tobožnjem »pokrštavanju« ili »prekrštavanju«. Također u ovom kontekstu nije najsretnije i nije točno govoriti o Srbima, bez obzira na to što su oni činili najveći postotak (gotovo stopostotni) pravoslavnih vjernika na području NDH, jer u vjerskim je prijelazima pravno riječ o vjerskoj pripadnosti, tj. u ovome slučaju o pravoslavnim vjernicima, a ne o nacionalnoj pripadnosti, pa je onda ispravnije rabiti izričaj

Imenovanje u Odbor trojice Hrvatske biskupske konferencije u NDH, koji je bio zadužen za ondašnje novonastale, sve učestalije, osjetljive i zamršene probleme oko vjerskih prijelaza, samo je »zacementiralo« temelje optužbe za zločin.

»pravoslavni Srbi«. Osim toga, bilo je Srba koji uopće nisu bili vjernici, kao i pripadnici drugih naroda: Rusa, Ukrajinaca, Rumunja i dr. koji su kao pripadnici Srpske Pravoslavne Crkve vjerskim prijelazima također pokušali izbjegći progone.

Iskazi pred istražiteljima Ozne

Potpuno drugačiju sliku o vjerskim prijelazima pravoslavnih vjernika, od dosadašnjih općeprihvaćenih u novijoj jugoslavenskoj i hrvatskoj historiografiji, daje biskup Šimrak tijekom saslušanja u zatvoru zagrebačke Ozne. Zapisi se satih saslušanja nalaze u Hrvatskome državnom arhivu u dosjelu - SDS RSUP SRH br. 310 385, u kutijama 83 i 89. Iskaza je nekoliko s različitim nadnevnicima, tipkani su zgušnutim

Grb obitelji Šimrak

redcima na pisaćem stroju na papirima formata A4, za neke je navedeno u koliko su primjeraka napisani (za neke to nije navedeno), na nekim od njih biskup Šimrak se vlastoručno potpisao na kraju zadnje stranice iskaza, a na jednome od njih na svakoj stranici pri dnu. Zanimljivo je da ni u jednom iskazu nema imena ili

potpisa istražitelja. Prema dosadašnjim dostupnim dokumentima biskup Šimrak je istražiteljima Ozne iskaze dao:

- 15. svibnja 1945. o njegovu imenovanju za križevačkog biskupa i prosvјedu hrvatskih biskupa početkom listopada 1941. poglavniku Anti Paveliću zbog ustaških zločina;

- 22. svibnja 1945. o progona Židova, posjetu zagrebačkog rabinu hrvatskim biskupima i njegovoj zamolbi za zaštitu proganjениh sunarodnjaka, želi pravoslavnih vjernika da prijedu grkokatolicima, tj. ostanu u sime staroslavenskom obredu, i progonu i ubojstvu nekih grkokatoličkih svećenika od strane partizana i ustaša;

- 31. svibnja 1945. o razložima primanja pravoslavaca bez prethodne poduke i formalne procedure;

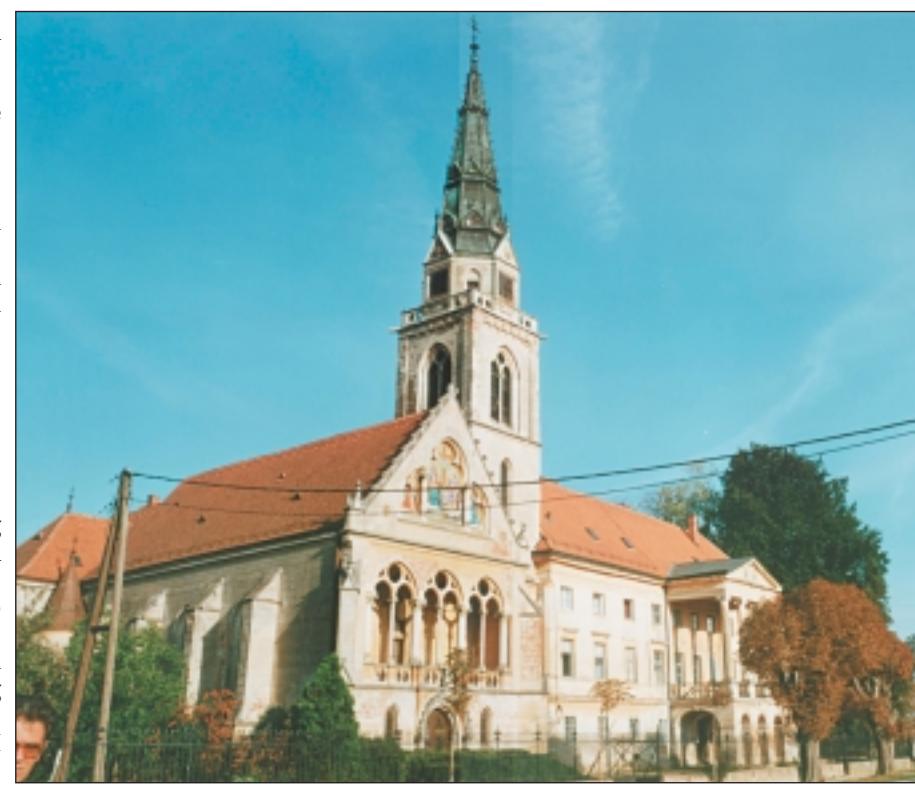
- 11. lipnja 1945. o Hrvatskoj pučkoj stranci, Katoličkoj akciji i katoličkome tisku;

- 20. lipnja 1945. koji je najopširniji od svih, o Križevačkoj biskupiji u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske sa svim podacima: župama, broju vjernika, svećenicima, prilikama i, široj javnosti, nepoznatim okolnostima, u kojima su djelovali križevački biskup i svećenici; vjerskim prijelazima pravoslavaca i još puno toga.

Važno je istaknuti kako biskup Šimrak nije ni mogao ni smio, a sigurno to nije ni htio, istražiteljima u vojnemu zatvoru dati neistinite podatke, jer su oni bili ne samo dobro pripremljeni za ispitivanje nego su u svojim rukama imali i ključne dokumente iz njegova arhiva, što se vidi iz samih pitanja u kojima citiraju pojedine njihove odlomke i rečenice.

Stipan Bunjevac

Nastavlja se

Grkokatolička katedrala Presvetog Trojstva i biskupijski dvor

Historiografske krivotvorine o »ustaškom biskupu«

Ogrkokatoličkom križevačkom biskupu dr. Janku Šimraku u novijoj su jugoslavenskoj i hrvatskoj historiografiji objavljene brojne krivotvorine i manipulacije, od njegovog ulaska u javni život 27. svibnja 1913., kada je na skupštini Hrvatskoga katoličkog narodnog saveza izabran za predsjednika, sve do njegove smrti 9. kolovoza 1946. u Križevcima. U prvoj redu ideoološki razlozi, posebice u razdoblju komunističkog jednoumlja, ugušili su bilo kakvu želju i namjeru za objektivnom procjenom njegova djela.

Bulajićeva presuda

Biskup Šimrak je već za života odmah u poraću zbog političkih razloga bio u javnosti proglašavan »zločincem«, »klerofašistom« i »ustaškim ideologom«, što je bitno utjecalo na sva kasnija znanstvena istraživanja i u velikoj mjeri odredilo njihove zaključke. Zato je potpuno očekivana prevladavajuća gotovo jednoglasna ocjena o njegovoj ulozi u vjerskim prijelazima u NDH kao najtežem zločinu. Isključivo u tim okvirima o biskupu Šimraku pisao je najveći broj autora, od kojih vrijedi spomenuti barem najpoznatije i njihova djela: Viktor Novak »Magnum crimen«, dr. Dragoljub Živojinović i Dejan Lučić »Barbarstvo u ime Kristova« (Varvarstvo u ime Hristova), dr. Milan Bulajić »Ustaški zločin genocida« I. i II., Vladimir Dedijer »Vatikan i Jasenovac«, Branimir Stanojević »Alojzije Stepinac - zločinac ili svetac?« i »Ustaški ministar smrti«, Veljko Đurić »Golgota Srpske Pravoslavne Crkve 1941-1945« i

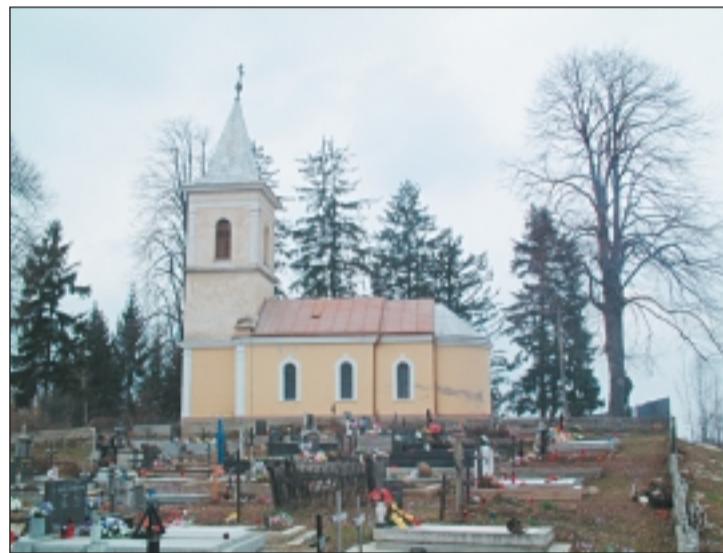
Jedna u nizu krivotvorina o biskupu Šimraku, knjiga Veljka Đ. Đurića »Ustaše i pravoslavlje«

fašizam i nacizam«, koji provodi »ustaško-pljačkaške poteze« itd. Naprosto zaprepašćuje ne samo maštovitost u izmišljanju složenicā i sintagmā kojima su autori nastojali biskupa dr. Janka Šimraka prikazati »moralnom nulom« i zločincem, nego i količina objavljenih stranica s gotovo nepreglednim mnoštvom krivotvorina, laži, podvala, manipuliranja i prešućivanja činjenica. Čini se, jednostavno, da je nemoguće na sve njih odgovoriti, što je ozbiljan problem hrvatske historiografije, koja kao da je nemoćna pred nadmoćnim »mračnim silama« u objektivnom i istinitom pišanju vlastite povijesti. Za ilustraciju vrijedno je navesti barem jedan primjer. Dr. Milan Bulajić, u svijetu poznati »znanstvenik«, predsjednik

Goldsteinova površnost

Namjeru da se barem odupre prevladavajućoj politikantskoj historiografiji u ondašnjoj Jugoslaviji o biskupu Šimraku pokazao je Bogdan Krizman u djelu »Ustaše i Treći Reich«. Međutim, teško je kategorički ustvrditi i iziskivalo bi puno truda da se odgovori na pitanje koliko je on u tome uspio i je li je uopće uspio. Upitno je što veliki dio svojih zaključaka temelji na autorima i djelima koji, nažalost, u ono doba nisu ni mogli ni smjeli služiti objektivnoj istini, nego prvotno vladajućoj (u ovome

se u »Izvorima« navode godišta od 1933. do 1943. Za tako dalekosežni zaključak bilo bi radi usporedbe potrebno pregledati barem nekoliko godišta »Hrvatske straže« unazad, tj. i prije »ključne« 1933. Ovako se namente zaključak da je bez ikakvih iznesenih činjenica proizvoljno iskonstruiran dokaz u potvrdu unaprijed zadane teze o »Hrvatskoj straži«, te je svakako ne slučajno izabrana baš g. 1933. jer, kao što je poznato, te je godine Adolf Hitler postao njemački kancelar. Šimrakova je onda uloga u vjerskim prijelazima na temelju ovakvih i sličnih tvrdnja

Župna crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja u Grabru u kojoj je kršten Janko Šimrak

Zaprepašćuje ne samo maštovitost u izmišljanju složenicā i sintagmā kojima su autori nastojali biskupa dr. Janka Šimraka prikazati zločincem, nego i količina objavljenih stranica s gotovo nepreglednim mnoštvom krivotvorina, laži, podvala, manipuliranja i prešućivanja činjenica.

već unaprijed predodređena.

Zabrana javnoga djelovanja

Dr. Janko Šimrak

je rođen je 29. svibnja 1883. u žumberačkome selu Šimracima (zanimljivo je da u »Knjizi redenika Križevačke biskupije«, u kojoj su vrlo pedantno bilježeni svi biografski podaci o svećenicima, piše da je rođen u susjednom Tisovcu). Kršten je u župnoj crkvi Rodenja sv. Ivana Krstitelja u Grabru, selu koje je tijekom povijesti dalo dvojicu biskupa i nekoliko svećenika. Nakon osnovne škole u Mrzloj Polju u Žumberku i gimnazije u grkokatoličkom sjemeništu u Zagrebu, filozofsko-teološki studij pohađao je u Zagrebu i Innsbruku, gdje je g. 1910. doktorirao. Za redovitog profesora istočnog bogoslovija izbran je na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu g. 1925. Administratorom Križevačke biskupije imenovan je 14. listopada 1941. a za biskupa je zareden 16. kolovoza 1942.

Dr. Šimrak je u tom razdoblju bio iznimno aktivan na znanstvenom, medijskom, političkom i crkvenom području: bio je urednik zagrebačkih »Novina« i »Narodne politike«, pisac brojnih znanstvenih studija (posebice o crkvenoj uniji i povijesti grkokatolika i Žumberka), direktor katoličkoga dnevnog lista »Hrvatska straža«, istaknuti sudionik Hrvatskoga katoličkog pokreta, žučni polemičar u mnoštvu novinskih napisa,

Uz onodobnoga zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih je prijelaza u NDH najčešće prozivan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak o kojem donosimo njegovo autentično svjedočanstvo na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

jedan od čelnih ljudi Hrvatske pučke stranke, član Narodnoga vijeća koje je proglašilo ujedinjenje sa Srbijom i Crnom Gorom, uspješni organizator crkvenoga života u Križevačkoj biskupiji, i još puno toga. Za njega se uz sve kontroverze i političke oscilacije ukratko može reći da je bio veliki biskup, znanstvenik, političar, rodoljub i humanist.

Prema vlastitom svjedočenju u dopisu od 5. rujna 1945, napisanom u bolnici »Sestre milosrdnice« u Zagrebu, koji se čuva u arhivu Križevačke biskupije pod br. 237/1945, uhićen je u subotu 12. svibnja 1945. u biskupskoj kuriji u Križevcima navečer oko deset sati i tu je noć proveo u križevačkome zatvoru. Ujutro 13. svibnja 1945. u devet sati pod oružanom pratnjom odveden je u zatvor Ozne u Zagrebu, gdje je bio podvrgnut ispitivanjima sve do 25. lipnja 1945. kada je sa skupinom ostalih uhićenika, među kojima su bili o. Kerubin Šegvić, dr. Ivo Guberina, Tomislav Filipović (Miroslav Majstrovski), metropolit Hrvatske Pravoslavne Crkve Germogen (Grigorij Ivanović Maksimov) i dr., prebačen u zatvor Vojnog suda u Petrinjskoj ulici u Zagrebu.

Zbog pogoršanog zdravstvenog stanja prevezen je 10. srpnja 1945. prije podne u jedanaest sati u zagrebačku bolnicu »Sestre milosrdnice« u Vinogradskoj ulici, gdje su ga predstavnici Ozne i Vojnog suda izvjestili da je pušten na slobodu. Međutim, u noći od 22. na 23. kolovoza 1945. bez ikakvog objašnjenja ispred njegove se sobe pojavila oružana straža koja je od tog trenutka danonoćno stražarila. Tako je bilo sve do 30. kolovoza 1945. kada je straža povučena uz obrazloženje predstavnika Ozne da je došlo do zabune i nesporazuma. Tadašnja mu je Vjerska komisija zabranila svako javno djelovanje, pa tako te godine nije mogao rediti za svećenike dvojicu bogoslova u zagrebačkoj crkvi sv. Ćirila i Metoda na Gornjem gradu. Podnio je zamolbu za umirovljenje, koju je mons. Svetozar Rittig predao apostolskom legatu u Hrvatskoj dr. Ramiru Marconeu neposredno prije njegova odlaska u Rim, ali odgovor nije nikada dočekao.

Preminuo je u biskupskom dvoru u Križevcima, smireno, s mislima i molitvom za Križevačku biskupiju koju je neizmjerno volio i kojoj je posvetio cijeli svoj život.

Stipan Bunjevac

Nastavljaj se

Snimio: S. Bunjevac

Sadašnji izgled rodne kuće biskupa Šimraka u Šimracima

»Ustaše i pravoslavlje«, dr. Ivan Cvitković »Tko je bio Alojzije Stepinac« (Ko je bio Alojzije Stepinac), Simo Simić »Prekrštanje Srba za vrijeme Drugoga svjetskog rata« (Prekrštanje Srba za vreme Drugog svjetskog rata) i brojni drugi. U njima je dr. Janko Šimrak »Pavelićev eksponent«, »urednik klerofašističke 'Hrvatske straže'«, »izraziti ustaša unijatski episkop«, »ustaša-vladika križevačke dijeceze«, »u Vatikanu persona gratisima, unatoč svojim labavim moralnim osobinama«, »ustaški biskup famoznog Odbora trojice«, koji »sudjeluje u otimanju srpskih posjeda, crkava i ostale imovine«, koji se »zalaže za

Fonda za istraživanje genocida, sudionik brojnih međunarodnih simpozija, direktor Muzeja žrtava genocida, »persona gratissima« u brojnim židovskim i američkim znanstvenim krugovima, i još puno toga, u drugome tomu spomenute knjige »Ustaški zločin genocida« na str. 613. piše da je zbog počinjenih zločina u Drugome svjetskom ratu biskup Šimrak bio osuđen na smrt! Dok naraštaji studenata i znanstvenika čitaju te retke, pitanje je zna li netko od njih pravu povijesnu istinu? Naime, dr. Janko Šimrak ne samo da uopće nije bio osuđen, nego, upravo suprotno - oslobođen je od svih optužaba.

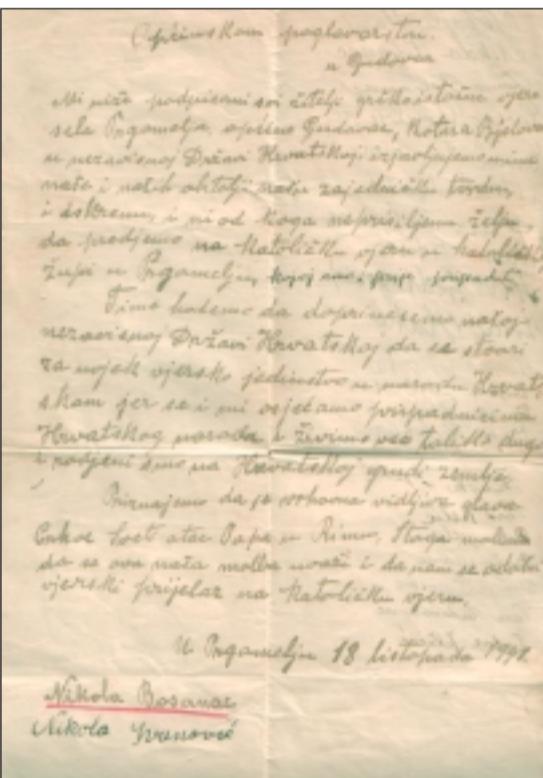
Nikakvih formalnih vjerskih prijelaza nije bilo

Z svih iskaza grkokatoličkog biskupa dr. Janka Šimraka, koje je dao istražiteljima Ozne u svibnju i lipnju 1945. u Zagrebu, mogu se donijeti sljedeći zaključci, što će u nastavku feljtona potvrditi podaci koje je on iznio:

- Križevačka grkokatolička biskupija našla se pred problemom vjerskih prijelaza, kao i cijela Katolička Crkva u NDH, koji su katolički biskupi nastojali zajednički rješiti, te se on mora promatrati u tom zajedničkom povijesnom crkveno-političkom kontekstu;

- biskup dr. Šimrak odobrio je praksi vjerskih prijelaza nakon upornih i stalnih zamolba srpskopravoslavnih župa, svećenika, skupina i pojedinaca;

- pri tome s njegove strane ne samo da nije bilo prisile bilo koje vrste, nego je čak štoviše bio čvrsto uvjeren kako ima moralnu

Zamolba 23 pravoslavca iz Prgomeja od 18. listopada 1941. za prijelaz u Križevačku biskupiju

obvezu pomoći prijelaznicima, jer bi u suprotnom bio sudionik zločina, što je on odlučno odbio;

- biskup dr. Šimrak, kao i svi hrvatski biskupi u to doba pod vodstvom zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca, bio je potpuno svjestan stvarnih motiva i osnovnih razloga koji su vodili velik broj podnositelja zamolba za vjerske prijelaze;

- na tzv. prijelazničke župe bili su poslani, svakako ne slučajno, župnici koji su po nacionalnosti u najvećem broju bili: Ukrajinci i Rusini iz Bačke ili same Ukraine, potom dvojica Srba iz Hrvatske i jedan iz Bosne, dvojica Hrvata, za koje se znalo da su osobe visokih moralnih kvaliteta, te jedan Rus, bivši pravoslavni svećenik, kojega je biskup Šimrak jednostavno ostavio da i dalje bude na svojoj dotadašnjoj župi među svojim vjernicima;

- ono što je najvažnije i što ruši sve dosadašnje desetljećima iznošene tvrdnje i općeprihvaćena kriva tumačenja - nikakvih formalnih vjerskih prijelaza srpskopravoslavnih vjernika u

Križevačku grkokatoličku biskupiju nije bilo, što znači nije postao nikakav obred koji bi podrazumijevao: svećanu izjavu, potpisivanje dokumenta, ljubljenje križa, škropljenje, kađenje, prignuta koljena i glave, plaćanje ili tome sl., jer naprosti ničega nije bilo! Jednako je tako onda besmislica govoriti o nekakvom prisilnom privođenju od strane grkokatoličkih svećenika, ustaškoj vojnoj pratinji, uperenim puškama, oduzimanju osobnih vrijednosti, mučenju, maltretiranju i prisiljavanju na »prekrštavanje« ili klanje i strijeljanje onih koji nisu prijestajali. Grkokatolički bi svećenik jednostavno došao u župu i vjerski bi se život nastavio tamo gdje je stao, uz potpuno poštivanje svega zatećenog: od članova crkvenog odbora do vodenja crkvenih knjiga. Potvrde o vjerskom prijelazu izdavane su samo na izričito traženje pojedinaca radi očuvanja radnoga mjesta, intervencija u različitim situacijama, zauzimanja pred vlastima za pojedine osobe i dr.;

- grkokatolički biskup dr. Šimrak i neki njegovi svećenici zbog vjer-

Biskup Šimrak: »Nigdje i nikada, niti u jednom slučaju nije grkokatolička križevačka biskupija dirala u narodnost vjernika«

mjene... (Sva su isticanja u citatima moja, S. B.) Ostali su svi praznici Istočne Crkve kako je i prije bilo, a kojih nema zapadna Crkva, tj. ne praznuje ih kao: Trijerha, Sveti Georgije, Rođestvo sv. Joana Krstitelja, Sv. Ilija, Preobraženje, Usjeknovenje, Vozdviznenje Čestnoga Kresta, Dimitrije, Sveti Nikolaj, treći dan Božića itd. Prema tomu kod prelaza na grkokat. vjeroispovijest nije se diralo niti u stari obred, niti u crkveni jezik, niti u crkveni kalendar, i prema tomu niti u jednu staru narodnu posvećenu tradiciju i narodni crkveni duh. Dakle ostalo je sve pri starom.«

Po njegovu svjedočenju ozbiljna problematika vjerskih prijelaza u njegovoj je biskupiji

»Što je dakle Križevačka biskupija u takvom položaju mogla učiniti? Ona je mogla ne udovoljiti želji i volji naroda i tako snositi krvavu odgovornost za strahovite posljedice koje su imale slijediti. Uprava Križevačke biskupije je dobro znala da se u ovom slučaju i ne radi o pravim prijelazima nego samo o momentalnoj zaštiti bijednoga svijeta. Kad Križevačka biskupija ne bi bila u ono vrijeme udovoljila želji naroda, bila bi učinila najveći zločin.«

skih su prijelaza nailazili na

protivljenje ustaških dužnosnika (u nekim je slučajevima došlo i do fizičkog zlostavljanja) i na nezumijevanje nekolicine ekstremnih rimokatoličkih svećenika.

»Na poziv naroda«

Kao vrstan teolog već na samome početku ispitivanja o vjerskim prijelazima u NDH, islijednike Ozne morao je upozoriti na njihovu stalnu i kriju uporabu pojma »prekrštavanje«: »Nije se radilo o 'prekrštavanju', nego o prelaženju iz jedne kršćanske konfesije u drugu, u ovom slučaju iz srpskopravoslavne u katoličku uz priznanje rimskoga biskupa kao vrhovnoga glavara Crkve (primat).« Što je to u vjerskome smislu konkretno značilo za prijelaznike u njegovu Križevačku grkokatoličku biskupiju, on posve jasno objasnjava: »Koji su pak prelazili na grkokatoličku vjeroispovijest u Križevačkoj biskupiji, zadržali su grčki obred i staroslavenski jezik u crkvi, dakle sve onako kako su imali u srpskopravoslavnoj crkvi bez svake pro-

se u to vrijeme nije imao na koga drugoga obratiti...«

Biskupija bi počinila najveći zločin!

Sljedeće rečenice njegova svjedočanstva pokazuju svu dramatičnost i povijesnu razapetost, u kojoj se našlo vodstvo Katoličke Crkve u NDH. One su i najbolji i najvjerojatniji odgovori svim dosadašnjim domaćim i svjetskim zagovornicima optužaba za teške zločine Katoličke Crkve u »prekrštavanju«: »Što je dakle križevačka biskupija u takvom položaju mogla učiniti? Ona je mogla ne udovoljiti želji i volji naroda i tako snositi krvavu odgovornost za strahovite posljedice, koje su imale slijediti. Uprava križevačke biskupije je dobro znala, da se u ovom slučaju i ne radi o pravim prijelazima nego samo o momentalnoj zaštiti bijednoga svijeta. Kad križevačka biskupija ne bi bila u ono vrijeme udovoljila želji naroda, bila bi učinila najveći zločin.«

Stizale su brojne potpisane zamolbe

Biskup dr. Šimrak bio je tijekom ispitivanja u prilično nezavidnome položaju jer pred istražiteljima nije smio imati jedan dokument ili zabilješku koje bi koristio u potvrdu svojih tvrdnja. Osim toga, njegova je arhiva u velikoj mjeri već bila »počišćena« od partizanskih vlasti, pa se velikom dijelu tih vrijednih dokumenata izgubio svaki trag. Stoga je odgovarao po sjećanju, počevši od dolaska sve većeg broja ljudi koji su tražili pomoći i zaštitu: »Dolazili su ljudi iz sljedećih sela, kojih se ovaj čas na pamet sjećam - točan popis nalazi se u Križevcima u arhivu: Bolfan, Čukovac, Plavšinci, Veliki i Mali Poganac, Botinovac,

Snimio: S. Bunjevac

Pravoslavna crkva u Velikom Grđevcu, odakle su se pojedinci utjecali biskupu Šimraku za pomoć

Uz onodobnog zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih je prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozivan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak. o kojem donosimo njegovo autentično svjedočenje na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

Sokolovac, Velika Mučna, Lepavina, Grabićani, Sesvete Velike i Male, Javorovac, Vojkovac, Osijek, Križevački Kloštar, Salnik, Lipovčani, Kapela, Hergovljani, Sv. Ivan Žabno, Rovišće, Kovačevac, Prgomelje, Bolč, Klokočevac, Gudovac, Bjelovar, Sredice, Narta, Lipnica itd. Dolazili su pojedinci u zastupstvu sela. Dolazile su i veće i manje grupe, koje su molile, da ih se zaštiti. Kao predstavnike pojedinih naselja mogu na pamet imenovati: Marko Utješinović, otac mu i mati i sestra Sofija za Velike Zdence. Marko Utješinović je učitelj iz Velikih Zdenaca, a njegova sestra Sofija učiteljica. Obojica su svršili učiteljsku školu u biskupskom konviktu u Križevcima. Za Velike Zdence je predstavnik i Nikola Utješinović, koji je svršio u biskupskom konviktu u Križevcima 6 razreda gimnazije i koji se nalazi u Narodno-oslobodilačkoj vojsci, zajedno sa svojim roditeljima. Pozivam se i na Gjuru Zmijanca, svršenoga studenta šumarskoga fakulteta, sada u Bjelovaru, na njegova rođaka Gavrana, koji je učio gimnaziju u Zagrebu kao pitomac eparhijskog sjemeništa, i na učiteljicu Zmijanac, koja je učila gimnaziju u Križevcima kao pitomica biskupije. Za Dišnik se pozivam na porodicu Opačića. Za Bjelovar i okolicu se pozivam na: Savu Margetića, njegova oca i mater iz Sredica, na udovu Sirovicu i njezinu kćerku, učenicu gimnazije u Bjelovaru, na Cvijanovića, na Zorića iz sela Narte. Pozivam se na porodicu Nikole Dešića iz Bolča, na Miloša Kovačevića, Milka Popovića iz sela Čukovca, na Gjuru Savića iz sela Bolfana, na Nikolu Nežića i sina mu iz Javorovca, parohija Plavšinci; na Pavkovića iz Velikog Poganca, na Gjuru Osmanu iz sela Mali Poganac, na Savića, nadlugaru u Velikoj Mučni, na Gjuru Danilovića iz Lepavine, na Luku Devića iz parohije Lepavina, na Nikolu i Gjuru Rakića iz sela Vojakovac, na Simu Marića iz okolice Nove Gradiške... Pozivam se za selo Salnik i Lipnicu na Marka Bubanovića. Biskupija nije dala niti u jednom selu niti u jednoj parohiji inicijativu za prelaz, nego je tu inicijativu dao sam narod. Udaljenja sela slala su na upravu biskupije i pismene molbe potpisane od velikog broja parohijana, kao na pr. vjernici parohije Bastaji kod Daruvara i vjernici samoga Daruvara. Originalni molbi nalaze se u biskupijskom arkivu u Križevcima.«

Stipan Bunjevac

Nastavlja se

Vjerski se prijelazi nisu ni tražili

U skazu od 20. svibnja 1945. biskup Šimrak potanko opisuje na koji je način u svojoj biskupiji dopuštao prakticiranje vjerskih prijelaza u sjeni ondašnjih zakonskih odredaba. Za njega su, mora se reći, zahtjevi pravoslavaca za prijelaz u Grkokatoličku Crkvu bili razumljivi i očekivani: »Iz razloga tradicije Marčanskog vladicanstva, koje je u tim krajevima djelovalo od 1611. do 1750.; jer je u crkvi isti obred i isti jezik i isti duh. U ovim krajevima nije htio niko stupati u redove Hrvatske pravoslavne crkve, a samo su pojedinci prelazili na latinski obred.«

Formalnosti prijelaza samo radi sigurnosti

Koja je bila točno određena administrativna procedura za prijelaze, može se saznati iz nastavka njegova iskaza: »Spomenuli smo kako su smjeli prelaziti samo oni kojima su kotarske oblasti, dotično ustaški stanovi, izdavali dozvolu za to, a ta se

čajevima, gdje to stranka traži radi sigurnosti, a u ostalim slučajevima da se te formalnosti ne drže. Ogromna dakle većina nije izvršila formalnoga prelaza, niti se to od njih tražilo. Tako se dogodilo, da je biskupija izdala najviše 500 svjedodžbi o prelazu na zahtjev stranaka. [Sva su isticanja u citatima moja, S. B.]

Po parohijama je nastavljen crkveni i vjerski život gotovo bez svake promjene. Ostali su isti crkveni odbori kao i do sada, koji su imali paziti na crkve i parohijske domove, na crkvenu gibanju i negibiju imovine. Obavljele su se službe Božje, dijelile svete tajne kao i prije (krštenja, vjenčanja, sahrane). Upisivalo se dalje slučajeve rođenja, vjenčanja, smrti u matične knjige.« Na temelju svih tih činjenica biskup dr. Šimrak je, znajući da što ga se optužuje, ponovno istaknuo: »Ni od koga nikada nisam dobivao direktiva, kako se vidi iz gornjega razlaganja o prelazu Srba - nego sam u

državne riznice NDH. Odjel za novčarstvo, državnu imovinu i dugove, Ured za podržavljeni imetak, op. S. B. To je on učinio bez ikakva znanja zagrebačkog nadbiskupa, kao mjesnog ordinarija, koji je o tom obaviješten iz novina. Taj vjerski odio 'Ponove' pod upravom Juričeva odmah u početku izdao je okružnicu svima kotarskim oblastima, svima županima, stožernicima i logorinicima, da je prelaženje dozvoljeno samo u rimokatoličku crkvu, pa se prema tomu ne može prelaziti na grkokatoličku vjeroispovijest. Original te odluke nalazi se u križevačkom biskupskom arhivu i žao mi je, da taj zanimljivi dekret ne mogu od riječi do riječi citirati, jer on najbolje pokazuje, kakvu je politiku ustaška vlada vodila u pitanju prelaza. Te su se naredbe striktno držale sve ustaške vlasti, pa je tako bila uskraćena svaka dozvola prelaza na grkokatoličku vjeroispovijest. Te se odluke osobito

»Izdao sam naredbu, da se te formalnosti obdržavaju samo u onim slučajevima, gdje to stranka traži radi sigurnosti, a u ostalim slučajevima da se te formalnosti ne drže. Ogromna dakle većina nije izvršila formalnoga prelaza, niti se to od njih tražilo. Tako se dogodilo, da je biskupija izdala najviše 500 svjedodžbi o prelazu na zahtjev stranaka.«

svakom pojedinom slučaju radio prema želji naroda, kako sam gore razjasnio.«

Okružnica »Ponove«

Očiti Šimrakovi humanistički i dosljedni kršćanski motivi, koji su ga vodili u pojavi vjerskih prijelaza u NDH, nisu nailazili na odobravanje ondašnjih vlasti (koje su kasnije ipak »popustile« i promijenile stav prema prijelazima pravoslavaca u Grkokatoličku Crkvu). Posebice je oštar i nesnošljiv prema biskupu Šimraku bio Vjerski odsjek Državnog ravnateljstva za ponovu, koji je vodio franjevac o. Dionizije Juričev: »Politika ustaške vlade bila je od početka da se zabrani prelaženje na grkokatoličku vjeroispovijest u križevačkoj biskupiji. Razlozi te politike javno su se isticali od voda ustaša, a bili su čisto političke naravi...«

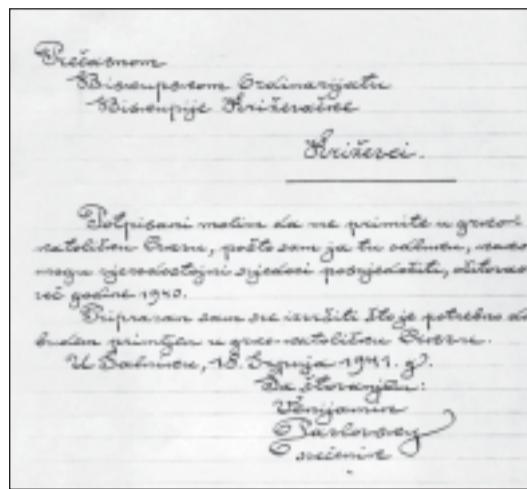
Franjevac Juričev, koji je vršio dušobrižničku službu kod Pavelića, stavio se na čelo pokreta oko prelaženja i osnovao kod 'Ponove' poseban odio vjerski. [Puni je naziv 'Ponove' bio: Ministarstvo

odredbe vlasti sviđao je sam narod svojom voljom i otporom. Sjećam se dobro da je došao u Križevce veliki broj vjernika iz Velikog Poganca u početku godine 1942. sa izjavom da će jedino pristupiti križevačkoj biskupiji, dok na latinski obred neće nikako prijeći, pa makar svi glave izgubili ili bili poslani u logor.

Za prelaz su bile propisane formalnosti: dozvola vlasti, za

koju se morala molba biljegovati visokom taksom, zatim neke druge formalnosti. Izdao sam naredbu, da se te formalnosti obdržavaju samo u onim slu-

Uz onodobnog zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih je prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozivan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak, o kojem donosimo njegovo autentično svjedočenje na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

Među nekolicinom pravoslavnih svećenika, i Venijamom Pavlovskym iz Salnika zatražio je 18. srpnja 1941. Šimrakovu zaštitu

Preslika izvornog dokumenta koji ruši »crno-bijelu« sliku povijesti: ustaški povjerenik za kotar Garešnica dopisom od 2. svibnja 1941. zalaže se za pravoslavni Srbin iz Velikih Zdenaca koji je bio primljen u Grkokatoličku Crkvu

već postoji rimokatolička župa ne može otvoriti crkvu za bogoslužje u grčkom obredu i na starom slovenskom jeziku. Ta odluka je praktično značila da se prelazi na grkokatoličku vjeroispovijest uopće ne dozvoljavaju, jer je rijedak slučaj u gornjoj Hrvatskoj, da u mjestu gdje postoji pravoslavna crkva ne postoji i rimokatolička. Istini za volju, moram na ovom mjestu priznati da se zaslugom dra Radoslava Glavaša, tadanjeg pročelnika u ministarstvu, odustalo od ove odluke.«

Dakako da su takvo ozračje u svagdašnjem životu na »vlastitoj koži« osjećali i grkokatolički svećenici koji su jedino nastojali savjesno obavljati svoje obvezu: »U početku godine 1942. pošla su dvojica svećenika križevačke biskupije: Nenad Gavrilović i Mihajlo Jurista na poziv naroda (vjernika) u parohiju Plavšinci da služe službu i da obave blagoslov kuća. Čim su stigli u selo i došli u dodir s ljudima, napao ih je na najgrublji način ustaša Marcapan, otpremio ih pod ustaškom pratinjom do Koprivnice, gdje su stavljeni u zatvor.«

Vrijedno je svakako i Šimrakov svjedočanstvo o stavovima Svetog Stolice i nadbiskupa Stepinca oko vjerskih prijelaza: »Kroz cijelo vrijeme 'rada' vjerskoga odsjeka 'Ponove' po upravo gore spomenutoga Juričeva nije križevačka biskupija razvijala nikakve spomene vrijednije akcije oko prelaza. Ona je samo tražila da se na biskupskim konferencijama god. 1941. udovolji želji Svetog Stolice da oni koji žele prijeći mogu prelaziti samo u svom obredu i jeziku (ritus naturalis). Križevačku biskupiju je u tom pitanju podupirao sadanji zagrebački nadbiskup dr. Stepinac, koji je otvoreno osudjivao prelaze na latinski obred, pa je u tom pogledu i izvješćivao Svetu Stolicu.«

Isljednici su svejedno bili uporni pokušavajući od biskupa Šimraka izvući priznanje o njegovoj povezanosti s »Ponovom« i njihovoj tobožnjoj zajedničkoj, unaprijed isplaniranoj i korodiniranoj akciji u »prekrštanju«, što je on ponovno odlučno zanijekao: »Vjerski dio 'Ponove', kao što je gore istaknuto, nije davao nikada nikakve direktive križevačkoj biskupiji za prelaze, nego je samo slao prepis okružnice na sve kotarske oblasti, ustaške stožere i velike županije, kojim se dozvoljavaju prelazi samo na zapadni obred (rimokatoličku vjeroispovijest). Vjerski dio 'Ponove' nije nikada davao križevačkoj biskupiji bilo u kojoj formi kakve pomoći, što se lagano može vidjeti i iz arkiva 'Ponove'.«

Stipan Bunjevac

Nastavlja se

Sadašnji izgled zgrade osnovne škole u Mrzlojem Polju, koju je počeo graditi Janko Šimrak

Povijesna istina o manastiru Lepavina

Da je među predstvincima ustaških vlasti, posebice na nižim razinama, bilo prisutno potpuno nepoznavanje osnovnih vjerskih činjenica o katolištву, Katoličkoj Crkvi i katoličkom nauku, pa je s tog motrišta jednako tako potpuno promašeno govoriti o njihovim tobožnjim vjerskim razlozima ili pobudama u odnosu prema pravoslavcima i vjerskim prijelazima, posvjedočio je u svojim iskazima i sam križevački grkokatolički biskup dr. Janko Šimrak. Činjenično je naveo nekoliko crkava istočnoga obreda, među kojima su - osim jedne pravoslavne - sve katoličke, koje su stradale od ustaških postrojba: »Naveo sam na jednom mjestu kako su ustaše ljeti 1942. spalili do temelja selo Osunju u Žumberku, zatim kuće u drugim selima. Osim toga su ustaše obeščastili grkokatoličke crkve u Žumberku, i to: Sv. Duha u Dančulovićima i Sv. Ilije u Jezernicama. Zatim je obeščaćena crkva u Velikim Zdencima, razrušena crkva sv. Georgija u Stojdragi, gdje je razvaljen i župni stan. Svi ti slučajevi pokazuju s kakvim se nepovjerenjem gledalo od strane ustaških vlasti na križevačku biskupiju.« Da su pripadnici spomenutih ustaških postrojba imali barem »gorušćinu

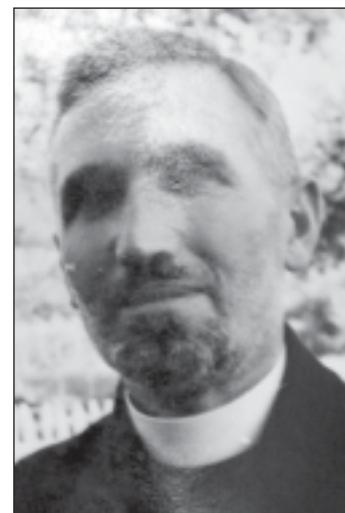
zrna« katoličkog nauka u sebi, ne bi sigurno ni pomislili rušiti bilo čije crkve, pa ni svoje - katoličke!

Ukrajinci na »prijelazničkim« župama

No, biskup Šimrak nije bio čovjek koji se bojao izložiti pogibelji (nekoliko puta i životnoj) za jasne kršćanske moralne zahtjeve i njihovu primjenu u svagdašnjici.

Na poziv pravoslavnih vjernika biskup Šimrak poslao je Feliksa Bilenkija (lijevo) u Bolfan i Čukovec a Mihajla Jurista (desno) u Veliku Mučnu

posjetima i dr.: »Na želju naroda postavljeni su po križevačkoj biskupiji za dušobrižničku službu po parohijama ovi svećenici:

a) Parohija Plavšinci kod Novigrada Podravskoga sa filijalom

Bojko, a za svećenika ga je zaređio onodobni križevački biskup dr. Dionizije Njaradi 18. IX. 1938. Iste je godine imenovan upraviteljem župe Pećno, a 1942. župnikom »prijelazničke« župe

Plavšinci-Bolfan. G. 1945. postaje župnik u Dišniku kod Garešnice, a kasnije odlazi u Lišnju u BiH, i Novi Vrban u Vojvodini. Župu Lipovljani preuzeo je g. 1980., umirovljen je g. 1998. i danas živi u Zagrebu.

Potpuno je ista situacija glede vjerskih prijelaza

u Javorovcu. Vjernika 600. Niko nije izvršio formalnosti prelaza.

(Sva su isticanja u citatima moja, S. B.) Paroh Feliks Bilenkij, Ukrajinac iz Dervente u Bosni. Upravljao je i parohijama u Čukovcu i Bolfanu kod Ludbrega. I tu formalno nije niko prelazio. O vladanju i radu paroha mogu dati svjedočanstvo vjernici. Potpisani je dva puta služio sveetu liturgiju u Čukovcu, u Plavši-

bila i u drugoj župi, koja je bila povjerena također ukrajinskom svećeniku, kako to kratko svjedoči biskup Šimrak. b) Parohija Velika Mučna. Vjernika 500. Paroh Mihajlo Jurista, koji je došao na parohiju u zimi 1942. I tu nije niko obavio formalnoga prelaza. O radu Mihajla Juriste dat će svjedočanstvo Savić, nadlugar u Vel. Mučni. U parohiji služio sam jednom liturgiju.«

Mihajlo Jurista je rođen 11. IV. 1899. u Starim Petlikovcima u Galiciji, od oca Ivana i majke Evdokije r. Tytyn, koji su se godine 1904. doselili u Prnjavor u Bosnu. Osnovnu je školu završio u rodnom mjestu,

gimnaziju u Zagrebu a bogosloviju u Zagrebu i Lavovu. Oženio se Marijom r. Bindas, a za svećenika ga je zaređio križevački biskup Njaradi u Zagrebu 7. XII. 1924. Nakon redenja upravljao je grkokatoličkim župama Prnjavor, Sibinj, Stara Dubrava i Deventina. Na zamolbu pravoslavnih vjernika biskup Šimrak ga šalje u župu Velika Mučna-Poganac. Međutim, kada ju je točno preuzeo, potrebno je istražiti jer se Šimrakovo svjedočanstvo da je

Pravoslavna crkva u Čukovcu gdje nije bilo nikakvog formalnog vjerskog prijelaza

Zato je i uspio spasiti ne mali broj ljudskih života i materijalnih dobara, o čemu je faktografski govorio istražiteljima Ozne. O svakoj je »prijelazničkoj« župi, koje su u barem djelomično bile pošteđene zahvaljujući upravo njegovim intervencijama i odlukama, dao najosnovnije podatke: o broju vjernika, svećeniku kojega je tamo poslao na njihovu zamolbu, situaciji koja je vladala s opisom pojedinih dramatičnih događaja, vjerskim prijelazima, njegovim

ncima jednom. Ustaše su pucali iz topa na crkvu u Čukovcu i teško je oštetili. Pozivom se na Miloša Kovačevića i Milka Popovića iz Čukovca i na Gjuru Savića iz Bolfana o radu križevačke biskupije.«

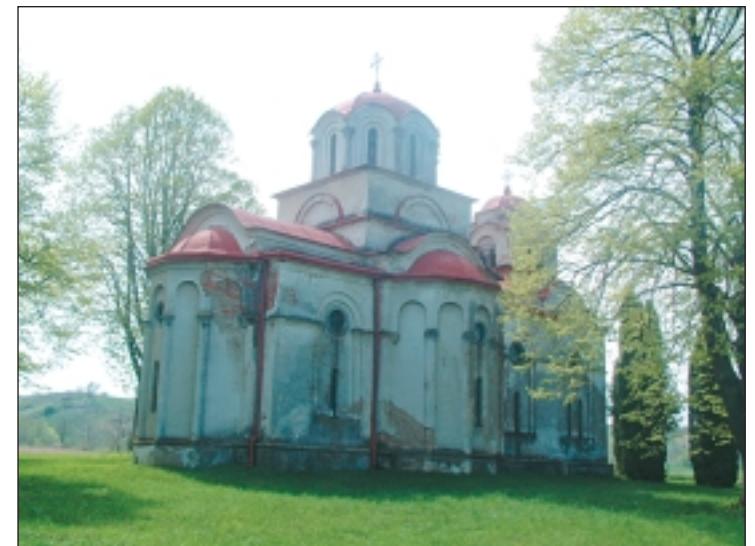
Feliks Bilenkij je rođen 1. listopada 1913. u Prnjavoru, u Bosni i Hercegovini, od oca Andrije i majke Stefanije r. Jurista. Osnovnu je školu završio u rodnom mjestu, a gimnaziju i teologiju u Zagrebu. Oženio se Slavom r.

Samostanska crkva Uspenja Bogorodice u Lepavini

Uz onodobnoga zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih je prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozvan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak, o kojem donosimo njegovo autentično svjedočenje na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

žalost, pokojnih) suradnika. Dotada je Šimrakovo svjedočanstvo Oznim istražiteljima jedini dokument koji u potpunosti i uvjerenljivo ruši sve povijesne krivotvrine o »slučaju Lepavina«: »c) Parohija i manastir Lepavina. Odmah nakon 10. travnja 1941. odneseni su najvrjedniji predmeti iz crkve Uspenja, koji predstavljaju neprocjenjivu vrijed-

Sadašnji izgled pravoslavne crkve u Bolfanu

biskupije. Tome je pridonio i poslijeratni odstetni zahtjev službenih predstavnika Srpske Pravoslavne Crkve upućenog Križevačkoj biskupiji za korištenje samostanskog posjeda i drugih materijalnih dobara tijekom ratnih godina.

Radi osvjetljavanja cijele problematike, potrebno je najprije ući u trag i obznaniti spomenuti zahtjev za novčanom odštetom. Također treba pronaći i Šimrakov odgovor koji je bio napisan, prema svjedočenju Šimrakovih najbližih (sada već, na-

nost. Tako su odneseni starinski putiri i diskosi iz zlata i srebra, zatim srebrna velika petohljebnica, zlatom vezani stihari i crkvene odežde. Popis tih predmeta nalazi se u Križevcima u arkvitu. Istraživalo se kamo su te stvari odnesene. Jedni su govorili da se nalaze u Pavelićevom muzeju, dok su drugi tvrdili da su smještene u etnografskom muzeju. Tu su bile tražene, ali ih se nikako nije moglo pronaći. Ministarstvo seljačkog gospodarstva upravljalo je manastrom, parohijskim domom, crkvom i imanjem preko svog povjerenika Milana Zobundžije. Vjernici iz svih sela parohije Lepavine dolazili su više puta od jeseni 1941. u Križevce i molili upravu biskupije da preuzme parohiju i da manastirska crkva sačuva od daljnje pljačkanja i rušenja.

U prvoj polovici januara 1942. brzjavno me je obavijestio Milan Zobundžija da su u Lepavinu stigli zidari poslani iz Zagreba, koji imaju nalog da odmah ruše crkvu. Za jedan dan stiglo je od istoga i pismo u kojem moli potpisano, kao tadanjega Apostolskoga Administratora, da što prije dodje u Lepavinu jer će inače crkva biti razrušena po zidarima. To je bilo u četvrtak dne 15. I. 1942. Dne 18. I. 1942. ušao sam u crkvu i manastir uz pristajanje svih vjernika, koji su bili radosni da se tako spasila ta stara crkva sa svojim umjetninama.«

Stipan Bunjevac

Nastavlja se

Hladnokrvno partizansko pogubljenje svećenika

Unastavku ispitivanja grkokatolički biskup dr. Janko Šimrak potanko je isljednicima Ozne opisao kako je bilo organizirano upravljanje samostanskim imanjem Lepavine nedaleko od Križevaca i kako se njime raspolagalo: »Manastirskim imanjem je i dalje upravljao spomenuti Milan Zobundžija kao povjerenik Ministarstva Seljačkoga gospodarstva, koje ga je i dalje po svojim organima nadziralo. Do hoci imanja, koje je bilo jako zapašeno, bili su upotrebljavani za uzdržavanje crkve, manastira, groblja, paroha. Što je preostalo, to se upotrijebilo na uzdržavanje pitomaca i pitomica pravoslavnih roditelja iz toga kraja na srednjim, osnovnim i visokim školama u Zagrebu, Križevcima, Bjelovaru, Novoj Gradiški. Redoviti broj tih pitomaca i pitomica bio je 20. Dakako da dohoci nisu niti iz daleka mogli pokriti troškove uzdržavanja, pa su tako pitomci i pitomice pale na teret same biskupije. Iz računa Lepavine i biskupije to se može točno vidjeti. Na pamet znam, samo to, da je za uzdržavanje pitomaca i pitomica dala Lepavina jednom u godini 1942. nešto oko 50 hrvati goriva, u godini 1943. tri voza krumpira i voz kukuruze u klipu i ništa više. Uprava biskupije je u Lepavinu uložila veće svote iz svojih temeljnih glavnica, kako se to može vidjeti iz knjige primata i izdataka» (Sva su isticanja u citatima moja, S.

B.)

Nevina krv na rukama historiografskih hulja

Dakako, biskup Šimrak je iznio i nekoliko os-

Grkokatolički svećenik Nenad Gavrilović

lac gimnazije prešao još godine 1926. na katoličku vjeru u zapadnom obredu u Glini, i to sam jedini iz svoje familije. Htjeli su ga poslati na studij bogoslovije u Šibenik biskupu dru Miletiju, ali je taj odvratio da on po obredu pripada Križevačkoj biskupiji. Tako je negdje, deset godina nakon prelaza, počeo učiti bogosloviju u Senju i Ljubljani i bio 1939. rukopoložen za prezvitera i bio postavljen za duhovnoga pomoćnika u Sošicama u Žumberku, gdje je ostao do proljeća 1941.

Godine 1941. ubili su mu ustaše staroga oca u Glini. Sestra Nevenka jedva se spasila bijegom i zaklonila u Križevcima u biskupiji.

»Što je preostalo, to se upotrijebilo na uzdržavanje pitomaca i pitomica pravoslavnih roditelja iz toga kraja na srednjim, osnovnim i visokim školama u Zagrebu, Križevcima, Bjelovaru, Novoj Gradiški. Redoviti broj tih pitomaca i pitomica bio je 20. Dakako da dohoci nisu niti iz daleka mogli pokriti troškove uzdržavanja, pa su tako pitomci i pitomice pale na teret same biskupije.«

kojoj su pomno bilježeni svi biografski podaci o svećenicima, njihovim dužnostima, promaknućima, pothvatima i sl. od rođenja do smrti, »katolištvo prihvatio u Celju 31. I. 1925«, a ne 1926. kako je to iznio Šimrak. Nije bio oženjen a za svećenika ga je zaređio 12. srpnja 1938. ondašnji križevački biskup dr. Dionizije Njaradi, a ne g. 1939, kako se to opet krivo sjeća biskup Šimrak.

Mladi je Gavrilović uz silno mnoštvo obveza u Lepavini i okolicu morao prema Šimrakovoj odluci od 3. lipnja 1942. preuzeti i župu Bolfan kod Ludberga i njezinu filijalu Čukovac: »Potpisani Apo-

spomenuti »najpoznatijeg«, Viktora Novaka, koji u knjizi »Magnum crimen« na str. 775 piše: »U otimanju srpskih posjeda, crkava i ostale imovine učestvuje i Nenad Gavrilović, koji je po naredenju svoga biskupa Janka Šimraka, jednoga iz Odbora trojice preuzeo srpsku parohiju u Bolfanu sa filijalom u Čukovcu (sic! - tj. Čukovcu, op. S. B.)«, i donosi citiran Šimrakovu odredbu izostavljajući ključnu rečenicu: »...na osnovu želje žiteljstva te parohije, koja mu je izražena u više navrata pismenim i usmenim putem.« Na tu se krovotvorinu nadovezuje i dr. Dragoljub Živojinović u »Barbarstu u

Sadašnji izgled lepavinskog manastira i crkve

stolski Administrator Križevačke Biskupije ovime određuje da g. Nenad Gavrilović preuzme grkokatoličku parohiju u Bolfanu sa fil. u Čukovcu sa svim njezinim pokretnim i ne-pokretnim imetkom, tj. crkvom, parohijskim domom, gospodarskim zgradama, zemljištem i raspolaživom imovinom, i da je pripoji Križevačkoj Biskupiji na osnovi želje žiteljstva te parohije, koja mu je izražena u više navrata pismenim i usmenim putem.«

No, čini se da su te nove obveze ipak prelazile granice Gavrilovićevih mogućnosti, te je ubrzo upravljanje Bolfanom i Čukovcem povjeren Felikušu Bilenku, župniku iz Plavšinaca. Svejedno je to bio sasvim dovoljan razlog historiografskim huljama da Nevena Gavrilovića optuže za najteže zločine i opravdaju njegovu hladnokrvno, bezrazložno i pravno potpuno neutemeljeno pogubljenje od partizana 13. prosinca 1944. Nevenu nisu pomogle ni činjenice da je bio Srbin, da je stalno bio sumnjičen od ustaša, da su mu ustaše ubili oca, da mu je brat bio u partizanima, da je pomagao svima koliko je mogao, da je bio uhićen od Nijemaca, da je sestri, koja je bila s njime, prijetila stalna pogibelj i sl. Iako je teško dokazati, izgleda da mu partizani nisu mogli oprostiti najteži »grijeh« - što je kao Srbin bio katolički svećenik! Njegovom nevinom krvlju okrvavljeni su ne samo ruke partizanskih egzekutora (koji, dakako, nikada i nikome nisu odgovarali za počinjeni zločin, nego su kasnije, najvjerojatnije, zasluzili »boračku« mirovinu), nego i tobožnijih znanstvenika, od kojih je vrijedno

Uz onodobnog zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih je prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozvan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak, o kojem donosimo njegovo autentično svedočenje na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

usmeni izvještaj i pismeni. Svi ti izvještaji nalaze se u biskupskom arhivu. Iz njih se vidi do kakve je napetosti došlo izmedju njega i ustaša. Sva ta njegova izvješća je potpisani prevodio na latinski jezik i slao Svetoj Stolici. Tako je posljednje opširno izvješće poslano u svibnju 1944. Ono je na žalost kasno stiglo na svoje mjesto radi komunikacijskih prilika. Godine 1943. u zimi su Nijemci, koji su u to vrijeme iz Križevaca, vodili akciju u Lepavini, uhapsili Nevena Gavrilovića zajedno s njegovom sestrom Nevenkom i pustili ih na slobodu istom na intervenciju potpisnoga. Optužili su ga da je partizanski špijun.

U tom pogledu se pozivam kao na svjedoke: Gjuru Danilovića iz Lepavine, Luku Devića iz parohije Lepavina, na dra Gabru Bukatko, kanonika i na druge, koje će ovi svjedoci imenovati. Oni će dati svjedočanstvo o djelovanju i radu Nevena Gavrilovića i njegove sestre Nevenke u Lepavini i njihovom političkom držanju. Poznata je naime stvar da je Nevenka Gavrilović u Križevcima u ustaškim redovima bila sumnjičena kao partizanka i da je u svoje vrijeme bila na partizanskom ženskom kursu u Koprivnici.«

Iz Šimrakova svjedočenja od 11. svibnja 1945. može se saznati kako partizani svejedno nisu poštedjeli ni Nevenu sestru: »Za svećenika Nevena Gavrilovića svojom glavom jamčim da je nevin ubijen od partizana. A isto je tako nevina osudjena i njegova sestra Nevena na tri godine prisilnog rada. Za njihovu nevinost posjedujem dokaze u svom arhivu, a to su pisma Gavrilovića upravljenja na mene protiv klanja ustaša...«

Drevni lepavinski samostan i crkva nisu, nažalost, uspjeli biti sačuvani jer su ih razrušili bombe njemačkih zrakoplova u ljetu 1943. Biskupa Šimraka ta je viest teško pogodila a njemu je jedino preostalo da bezuspješno prosvjeduje: »Prosvjed o bombardiranju manastira upravio sam sa opširnim izvještajem na vlasti NDH i to na Zastupstvo kod Poglavnika, na ministarstvo vojske, unutarnjih poslova, veliku županiju u Bjelovaru i t. d.«

Stipan Bunjevac

Nastavlja se

Bogorodičina ikona u lepavinskoj crkvi koju posebno štuju pravoslavni vjernici

Pravoslavna crkva u Velikom Pogancu bila je također povjerena Gavriloviću

novnih vjerskih podataka o lepavinskoj župi: »U parohiji Lepavina bilo je 1942. god. vjernika oko 2000... Niko nije obavio formalnoga prijelaza. Parohiju sam lično pohodio tri puta.«

Budući da su u međuvremenu počele stizati i zamolbe pravoslavnih vjernika iz okolnih lepavinskih sela za primitak u Križevačku biskupiju, biskup Šimrak ih je privremeno sve morao staviti pod jurisdikciju župe Lepavina, jer nije imao dovoljan broj svojih svećenika: »Lepavini su priključeni vjernici u Vel. i Malom Pogancu. Formalnih prelaza nije bilo nego se samo nastavio rad u dušobrižničkoj službi. Parohom je postavljen Neven Gavrilović, rodom iz Gline. On je kao svršeni šestoško-

Formalni prijelazi samo zbog osobne sigurnosti

Rkokatolički biskup dr. Janko Šimrak nastavio je u svojim iskazima pred Ozninim istražiteljima s nabranjem tzv. prijelazničkih župa i opisom njihovih stanja: »d) Vojakovac, vjernika 500, formalni prelaz izvršilo samo nekoliko osoba iz razloga lične sigurnosti. Paroh Josip Melenjuk. Bio je parohom u bačkom selu Gospodnjincima, odašte ga Madžari kao Hrvata otjerali. Kako se vladao u Vojakovcu, mogu posvjedočiti svi tamošnji vjernici, a osobito porodica Klisurića, zatim Nikola i Gjuro Rakić. Lično sam bio u Vojakovcu tri puta. Jednom sam obavljao blagoslov kuća i dva puta služio liturgiju.« (Sva su isticanja u citatima moja, S. B.) Josip Melenjuk je rođen 21. svibnja 1911. u selu Šumeće kod Slavonskoga Broda od oca Ivana i majke Teodore r. Šuško. Bio je oženjen s Marijom r. Humilović, a za svećenika ga je zaređio 19. listopada 1935. biskup Nikita Butka u Lavovu u Ukraini. Bio je najprije duhovni pomoćnik u Sošicama, upravitelj župe Pećno u Hrvatskoj i župnik u Gospodnjincima u Bačkoj. Upraviteljem župe Vojakovac postao je 1. prosinca 1942. a umro je u Sibinju g. 1969.

Snimio: S. Bunjevac

Pravoslavna crkva u Vojakovcu kamo je bio poslan grkokatolički svećenik Josip Melenjuk

Vojakovcem iz Križevaca bili su dr. Tomo Severović i Spiridon Petranović, kanonici Stolnoga kaptola Križevačke biskupije.

Dr. Tomo Severović je rođen 8. veljače 1879. u Stojdragi u Žumberku, u obitelji Aleksija i Ane r. Vukčević. Nije se ženio a za svećenika ga je zaređio 28. prosinca 1902. križevački biskup Julije Drohobecsky. Za prefekta u biskupijskom sirotištu u Križevcima imenovan je 19. svibnja 1911. a umro je 19. listopada 1935. u Križevcima.

ne r. Iljadica. Prešao je u katolištvo 1899. u Zagrebu. Oženio se Julijanom r. Hirjovati a za svećenika je zaređen 2. svibnja 1907. po biskupu Drobobeckomu. Bio je župnik grkokatoličkih župa u Slavoniji, od g. 1908. u Piškorevcima a od g. 1917. u Petrovcima kod Vukovara. Zbog uzornog i samoprijegornog pastoralnog rada imenovan je g. 1923. srijemskim dekanom a g. 1926. postaje biskupski

gomeljem, Klokočevcem, Starim i Novim Pavljanima i t. d. 2.000 vjernika. Formani prelaz obavili samo činovnici i dobili o tom svjedodžbu, dok su ostali u parohiji kao vjernici. S parohijom se duže vremena upravljalo iz Križevaca. Slike sa ikonostasa, umjetnička djela Celestina Medovića, bile su odnesene u Zagreb u etnografski muzej. Nakon dugoga traženja i prosvjeda biskupiji je uspjelo da se te slike natrag vrati na svoje mjesto. Isto je tako vraćen stari svjećnjak, stara srebrom okovana evangelija i drugi crkveni predmeti. Crkveni odbor ostao je kao i prije i imao je istu kompetenciju kao i prije. Od konca 1942. pa dalje bio je parohom Janko Heraković, rodom iz Novih Sela u Žumberku, općina Kalje. Kroz cijelo vrijeme svoje dušobričničke službe on je spasavao narod Bjelovara i okolice. O tom će dati svjedočanstvo svi vjernici, a osobito Sava Margetić, Cvijanović, Sirovića i drugi. Bjelovarsku sam crkvu pohodio tri puta i služio svetu liturgiju.«

Janko Heraković je rođen 10.V.1881. u Novom Selu u Žumberku od oca Janka i Mare r. Gvozdanović a kršten je u župnoj crkvi

Kanonike iz Križevaca (slijeva nadesno) dr. Tomu Severoviću i Spiridona Petranoviću u Rovišću je naslijedio Stanko Višošević

Ostaci ruševne pravoslavne crkve u Rovišću

novan je g. 1905. Kasnije je bio rektor biskupijskog sjemeništa u Zagrebu, a g. 1923. imenovan je kanonikom Križevačkog kaptola. Preminuo je u Križevcima 7. veljače 1951.

Spiridon Petranović rođen je 24. prosinca 1880. u Trogiru od oca pravoslavnog Srbina Marka i majke rimokatoličke Hrvatice Ivane Višošević, koji je premešten u Karlovac. O njegovu držanju i djelovanju u Rovišću dat će svjedočanstvo porodica Vučanovića.«

Grkokatolički svećenici koji su u to doba upravljali

»Slike sa ikonostasa, umjetnička djela Celestina Medovića, bile su odnesene u Zagreb u etnografski muzej. Nakon dugoga traženja i prosvjeda biskupiji je uspjelo, da se te slike natrag vrati na svoje mjesto. Isto je tako vraćen stari svjećnjak, stara srebrom okovana evangelija i drugi crkveni predmeti. Crkveni odbor ostao je kao i prije i imao je istu kompetenciju kao i prije.«

Sadašnji izgled pravoslavne crkve u Malim Zdencima

mladi Višošević ostao sam s jednim sinom. Vladika Njaradi zaređio ga je u Križevcima za svećenika 26. srpnja 1925. Imenovan je upraviteljem župe Grabar a 1936. napali su ga razbojnici u župnom dvoru prostrjelivši mu prsa. Nakon toga morao je otići na oporavak a g. 1937. imenovan je župnikom u Sošicama. Preminuo je 8. listopada 1972. u Križevcima.

Isti crkveni odbor

I u Bjelovaru je bila slična situacija kao i u svim drugim mjestima iz kojih su biskupi Šimraku stizale zamolbe za primetak u Križevačku biskupiju: »f) Bjelovar sa Narom, Sredicama, Gudovcem, Pr

Uz onodobnoga zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih je prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozivan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak, o kojem donosimo njegovo autentično svjedočenje na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

Križevce gdje se stavio na raspolažanje crkvenim vlastima. Nakon rata je osuđen i zatvorsku kaznu izdržao u Kazneno popravnom domu Gradiška. G. 1951. imenovan je kanonikom a šest godina kasnije generalnim vikarom križevačke biskupije. Preminuo je u zagrebačkoj bolnici Rebro 12.IX.1961. a pokopan je na križevačkom mjesnom groblju.

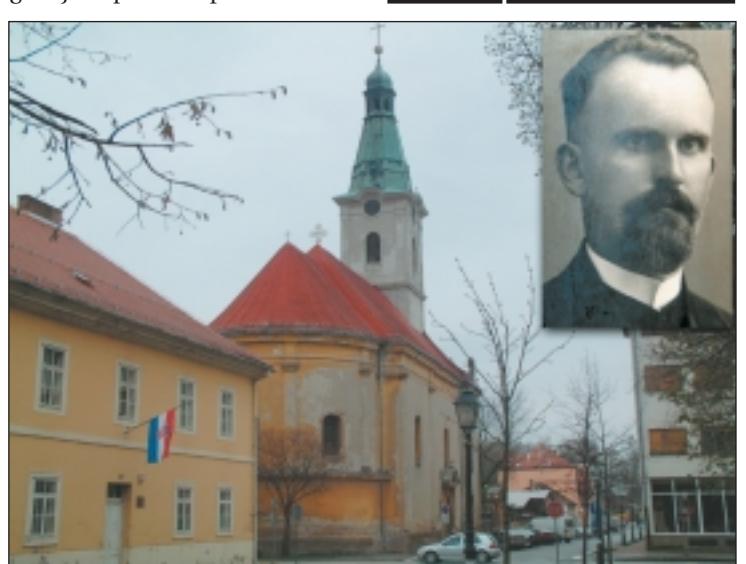
Enigma bosanskoga Srbina

Biskup Šimrak potom donosi prilično zanimljivu i intrigantnu (djelomično još uvijek i nepoznatu) enigmu grkokatoličkoga župnika, bosanskoga Srbina: »g) Veliki Zdenci, vjernika 500. Paroh Gedeon Banjeglav, Srbin iz Bihaća, sa sjedištem u Pavljanima, jer je parohijski dom u Velikim Zdencima postao neupotrebljiv. Gedeon Banjeglav je učio bogosloviju u Cetinju. Borio se na Kozari u redovima partizana. Kasnije je svršio bogoslovске nauke u Zagrebu i bio rukopoložen. O njegovom političkom djelovanju neka se ispitaju vjernici iz Pavljana, u čijoj se sredini kretao. Budući da nisam mogao imati s njime veze niti lične niti preko pisama od rukopoloženja do danas, to ne bih mogao posebno ništa kazati o njegovom djelovanju u javnom životu.«

Gedeon Banjeglav je rođen 15. siječnja 1920. u Glamoču u Bosni i Hercegovini od oca Ljubomira i majke Angeline r. Vuleta. Zanimljivo je da mu je »postrženje«, liturgijski obred prije dakonata, obavio glasoviti patrijarh Srpske Pravoslavne Crkve Gavrilo Dožić. Za svećenika ga je zaređio biskup Šimrak 28. studenoga 1943. Dvanaestoga prosinca iste godine imenovan je upraviteljem župe Dišnik - Veliki Zdenci. Iz dostupne dokumentacije nije poznato što se s njime dogodilo, gdje je službovao nakon NDH i gdje je proveo ostatak života.

Stipan Bunjevac

Nastavlja se

Šimrakova zaštita ugroženih Srba

Iz Šimrakova izkaza doznaje se da je i ruski pravoslavni svećenik na službi u srpsko-pravoslavnoj župi u NDH potražio spas u grkokatoličkoj Križevačkoj biskupiji: »h) Bolč, vjernika oko 1.000, paroh Pavao Šamljinski, po rodu iz Odese u Rusiji. Prije je bio na parohijama u Bastajima u Slavoniji, pa je namješten najprije u Prgomelje, a onda u Bolč. Vršio je dušobrižničku službu za cijelo vrijeme partizanske vlasti u onom kraju.«

Sadašnji izgled pravoslavne crkve u Bolču kamo je bio poslan Pavao Šamljinski

(Sva su isticanja u citatima moja, S. B.)

Pavao Šamljinski je rođen 20. prosinca 1900. u Odesi u Ukrajini u obitelji pravoslavnih roditelja Ilike i Marije r. Lopajenko. Oženio je Anastaziju Dimopulu. Za đakona je zaređen u Zemunu 24. rujna 1922. a za svećenika tri dana kasnije u Srijemskim Karlovicima. Ređenje je obavio pravoslavni kijevsko-galicijski metropolit Antonije Hrapavicki a na katoličtvu je prešao 13. rujna 1941.

Nekorektnost srpskih povjesničara

Šamljinski nije bio jedini pravoslavni svećenik koji je prešao u grkokatoličku Križevačku biskupiju, jer već otrije spomenut župnik u Velikim Zdencima bosanski Srbin Gedeon Banjeglav. Iz dostupne arhive Križevačke biskupije vidi se da su i neki drugi pravoslavni svećenici podnijeli zahtjev za prijam u Križevačku biskupiju. Tako su Venjamin Pavlovsky, Jovo Vračević i Božidar Vitas uputili biskupu Šimraku posredovanjem kanonika Spiridona Petranovića jednici dopis za primitak 11. srpnja 1941. Pavlovsky je samo tjeđan dana kasnije, tj. 18. srpnja 1941. ponovno sam zatražio Šimrakovu zaštitu, a 30. srpnja 1941. i za sve svoje srpskopravoslavne vjernike župe Salnik. Biskup Šimrak je, prema dostupnim dokumentima, udovoljio tim zahtjevima ali izgleda da se svećenik Pavlovsky u posljednji trenutak ipak predomislio. Vjernici

župa Salnik su, naime, primljeni u Križevačku biskupiju i njihov župnik Pavlovsky odlučio je nešto kasnije pristupiti Hrvatskoj Pravoslavnoj Crkvi nakon njezine uspostave 7. lipnja 1942. u Zagrebu. Njegovo se ime nalazi među sudionicima ustoličenja poglavara HPC-a metropolita Germogena među nekolicinom ostalih pravoslavnih svećenika: jeromonahom Platonom, Vasom Šurlanom, Serafimom Kubčevskim, Jocom Cvijanovićem, Mi-

Uz onodobnog zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih je prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozivan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak o kojem donosimo njegovo autentično svjedočenje na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

rujna 1941. od pripadnika nještačke kaznene postrojbe kod Jarka u Srijemu. Prema tome, potpuno je deplasirano njega stavljeni u popis »žrtava ustaškog genocida«, što čine pojedini »znanstvenici«, a što, dakako, ni-malo ne umanjuje zločin njegova nasilnog izguranstva iz NDH. Jednako tako ne služi na čast ni povjesničarima Srpske Pravoslavne Crkve kada u nje govorimo u slučaju izmišljaju da je »odmah po proglašenju NDH uhapšen od ustaša i otoran u ustaški logor u Capragu«.

Hrvatske obitelji udomljaju srpsku siročad

Biskup Šimrak u svome je izazu vrlo kratko opisao, vjerojatno, i najmanju »prijelazničku« župu koja se nalazila kod Vrbovca, spomenuvši i težak ustaški zločin: »i) Salnik - Lipnica vjernika 300. Dušobrižništvo je vodila uprava imanja na Tkalcu. Koncem godine 1944. provalili su u selo ustaše iz Komina i izvršili pokolj nad starcima, ženama i djecom i izvršili pljačku. Biskupija je protestirala kod vlasti i uzela pod svoju zaštitu sirote i ostavljene. Svjetodok toga je Marko Bubanović iz Tkalca.« Biskup Šimrak ne navodi u svome izazu tko je od svećenika vodio pastoralnu skrb za tu malenu župu, ali iz dostupnih podataka može se sa sigurnošću reći da

1947. gdje je i preminuo 4. listopada 1997.

Vrijedi svratiti pozornost na spomenute Šimrakove riječi da je njegova biskupija nakon ustaškog zločina »uzela pod svoju zaštitu sirote i ostavljene«. U njima se, naime, krije dosada nijedne spomenuta i potpuno nepoznata humanitarna akcija širih razmjera. U njoj su pomagane obitelji koje su ostale bez ičega, udomljavana srpska siročad i djeca koja su ostala bez roditelja i staratelja iz okolice Vrbovca, ne samo u biskupijsko siročad i u samostan redovnica bazilijanki u Križevcima, što je djelomice poznato, nego i po hrvatskim obiteljima, što je prekriveno velom tajne i zaborava. Trebalо bi, ako je to uopće još moguće, istražiti koliko je osoba na Šimrakovu zamolbu bilo smješteno, po kojim selima i koje su obitelji primile srpsku djecu. Ova posljednja zadaća nije ni malo jednostavna ni lagana jer je, osim djece koja su po tim selima udomljena izravnom Šimrakovom intervencijom, u hrvatskim

Biskup dr. Janko Šimrak u Žumberku

obiteljima bio zbrinut i određeni broj »kozaračke djece«. U njihovo je zbrinjavanje izravno bio uključen rimokatolički župnik Matija Kralj u Brckovljanim kod Dugog Sela, tamošnji domaći sin rođen u Lonjici. Jesu li križevački grkokatolički biskup i brckov-

ljanski rimokatolički župnik suradivali u pomaganju srpske sirotinje ili se svatko od njih snalazio sam kako je znao i umio, zasada je prilično teško pitanje. Kako god bilo, nepobitna je činjenica da su i jedan i drugi bili iznimno angažirani na humanitarnome području i da su obojica učinili puno dobra. Za potvrdu, kao jedan od rijetkih konkretnih primjera, može se navesti slučaj N. Arbutine, nekadašnjeg direktora tvornice u jednom gradu južno od Zagreba, kojega je kao siroče bez oca i majke primila obitelj Ivana i Marice Čačeka iz Prikraja kod Dugog Sela. Malo prije Domovinskoga rata »Mika«, kako su ga od milja u djetinjstvu zvali u selu, otiašao je nekamo u Srbiju i više se nikada nikome nije javio.

Grkokatolički svećenik uhićen od Nijemaca

Iz dosadašnjih se Šimrakovih izkaza vidi da je najveći broj grkokatoličkih svećenika na terebru imao problema s partizanima, neki od njih s ustašama, a neki, dakako, i s Nijemcima: »j) Kapela, 600 vjernika, paroh Nikola Erdelji, koji je vodio dušobrižništvo do sredine 1943. kad se morao preseliti svojim roditeljima u Šid, jer su ga Nijemci uhapsili i zabranili mu daljni boravak u Kapeli. U Kapeli sam jednom služio svetu liturgiju.« Nikola Erdelji rođen je 25. studenoga 1914. u Šidu u obitelji Ilike i Jelene r. Luskanci. Osnovnu je školu završio u Šidu, gimnaziju u Zagrebu a bogoslovne studije u Lavovu. Oženio se Olgom Kostelnik, a za svećenika ga je 5. listopada 1941. zaredio u Užgorodu već spomenuti biskup Aleksandar Stojka. Župnikovao je od 1. siječnja do 15. kolovoza 1942. u Grabru, a od 1. listopada 1942. do 15. svibnja 1944. u ondašnjoj Hrvatskoj Kapelli. Nakon toga odlazi u Šid, pa u Đurđevu u Bačkoj, odakle g. 1967. odlazi u Njemačku, gdje je umro 5. kolovoza 1984. u Nürnbergu.

Stipan Bunjevac

Nastavlja se

U Šimrakovim riječima da je njegova biskupija nakon ustaškog zločina u Salniku i Lipnici »uzela pod svoju zaštitu sirote i ostavljene«, krije se dosada nijedne spomenuta i potpuno nepoznata humanitarna akcija širih razmjera. U njoj su pomagane obitelji koje su ostale bez ičega, udomljavana srpska siročad i djeca koja su ostala bez roditelja i staratelja iz okolice Vrbovca, ne samo u biskupijsko siročad i u samostan redovnica bazilijanki u Križevcima, što je djelomice poznato, nego i po tamošnjim hrvatskim obiteljima, što je prekriveno velom tajne i zaborava.

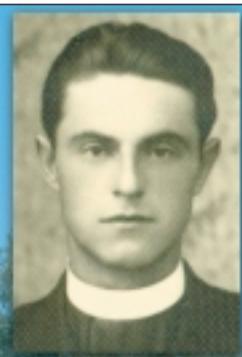
gorecki, Amvrosije Veselinović, Cvjetin Popović, Nikolaj Semčenko, Petar Stefanović, Sergij Selimanovski, Ljubomir Svrtlić, Emilijan Šimatović i Petar Popović, Jereji Sevastijan Perić, Dositij Todorović, Vasilije Jurčenko i Pavle Kozarski.

Nije poznato kojom je župom HPC-a Venjamin Pavlovsky upravlja, budući da je u međuvremenu Salnik preuzeo Šimrakov grkokatolički svećenik. Sačuvani su također tragovi zamolbe protiv Jovana Nikolića iz Osijeka koja je datirana 27. listopada 1941. i Petra Galogaže iz Petrinje od 28. lipnja 1941. Usputno, kada je riječ o petrinjskom pravoslavnom svećeniku, potrebno je spomenuti kako su i njega srpski povjesničari, u velikom moru sličnih povjesnih krivotvorina, također instrumentalizirali. Nesretnik je prema podacima Srpske Pravoslavne Crkve uhićen u Šapcu i ubijen 25.

je to bio Ćiril Mudri, koji je rođen 10. lipnja 1915. u Mikluševicima od oca Janka i majke Ane r. Oroz. U brak je stupio s Jelenom r. Kerekjarto a za svećenika ga je zaredio Aleksandar Stojka, ukrajinski biskup mukachevski i užgorodski.

Pravoslavna crkva u Salniku, najmanjoj prijelazničkoj župi koja je bila povjerena Ćirilu Mudrom

Popis spašenih Srba i Židova

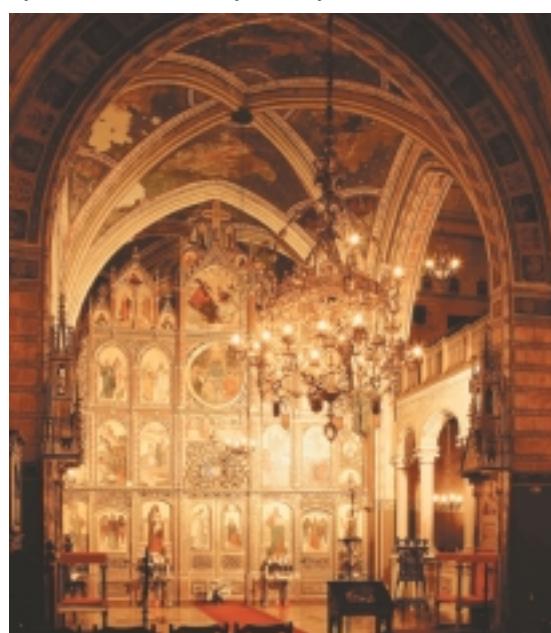
Završetak izvješća od 20. lipnja 1945. govori o veličini biskupa Šimraka i njegovoj iskrenoj ljubavi prema svojim najbližim suradnicima - svećenicima, naslučujući kakve im se optužbe spremaju.

»Ja jedini nosim odgovornost!«

Htio ih je zaštiti, preuzeti na sebe svu odgovornost i, svjestan kako velik broj njih imaju obitelji, sam snositi sve posljedice: »U samom izvješću naveo sam imena svećenika križevačke biskupije koji su djelovali na prelazničkim župama. Konstatiram da niti jedan od tih svećenika nije vodio akciju oko prelaza, nego sam ja lično kao apostolski administrator od konca godine 1941. do konca 1942. i od toga vremena kao križevački biskup vodio svu akciju oko prelaza i nakon što je taj posao potpuno svršen, postavio sam na pojedina mesta svećenike koji su izvršavali u svemu moje naloge i naputke (direktive) u dušobrižničkoj službi. Prema tomu, ja jedini nosim odgovornost.« (Sva su isticanja u citatima moja, S. B.)

Šimrak je, na što je već upozoren, bio potpuno svjestan da je dolazak njegovih grkokatoličkih svećenika na srpskoprvoslavne župe značio kakvu-takvu sigurnost tim ljudima i njihovim materijalnim dobrima. Zato je u tom smislu i govorio: »Kad se vrati pravoslavni kler, bit će mu u redu predane crkve, parohijski domovi sa svim inventarom.«

Iziskivalo bi puno truda i bilo bi potrebno pregledati sve povjesne dokumente kako bi se utvrdila Šimrakova kršćansko-humanistička širina, tj. njegova velika i nešubična skrb za mnoštvo ugroženih i postradalih u to doba. Za početak je najbolje navesti barem one dogadaje i imena koje je on sam prema sjećanju iznio Oznim istražiteljima. U njihovu se vjerodostojnost, dakako, ne bi smjelo sumnjati, ne samo zbog situacije u kojoj se Šimrak nalazio, u kojoj su istražitelji mogli sve bez imalo poteškoća na terenu provjeriti, nego i zbog velikog mnoštva konkretnih podataka koje je on dao i koje jednostavno nije moguće izmisiliti. Dakle, u službenim dokumentima Ozne zapisana su sljedeća Šimrakova svjedočenja:

U grkokatoličkoj križevačkoj katedrali pokopan je biskup Šimrak, o čemu svjedoči spomen-ploča s imenima križevačkih biskupa i kanonika. Na njoj je zapisano: »Dr. Janko Šimrak, biskup 1883. - 1946.«

Intervencija za 6000 uhićenih

»Biskupiji je uspjelo nakon velikih napora izbaviti iz logora Simu i kasnije ga namjestiti na upravi biskupijskog imanja u Tkalcu. Njegov sin, koji je svršio maturu, bio je kroz cijelo vrijeme po biskupiji zaklonjen, što u Zagrebu, što u Križevcima. Kćerka je bila pitomica biskupije u Križevcima, gdje je svršavala gimnazijalne nauke. Pozivam se na udovu Angelinu Simić, kojoj je muž ubijen u logoru. Ona je sa troje djece ostala na ulici. Biskupija ju je uzela s djecom pod svoju zaštitu. Ona je sama boravila u biskupskom dvoru u Križevcima zajedno sa svojim muškim djetetom, koje polazi osnovnu školu, sve do dana moga hapšenja. Jedno žensko dijete sklonila je biskupija u konvikt vasilijanki u Križevcima.«

U nastavku također spominje i Nikolu Utješinovića »koji je svršio u biskupskom konviku u Križevcima 6 razreda gimnazije«, Đuru Zmijanca, »svršenoga studenta šumarskoga fakulteta, sada u Bjelovaru«, njegova rođaka Gavrana »koji je učio gimnaziju u Zagrebu kao pitomac eparhijskog sjemeništa«, učiteljicu Zmijanac »koja je učila gimnaziju u Križevcima kao pitomica biskupije«, Boška Devića, »učenika uč. škole«, Marka Utješinovića iz Velikih Zdenaca, njegovo sestru Sofiju Utješinović te Nikolu Utješinović. Biskup Šimrak potom navodi Savu Margetića »iz Sredica kod Bjelovara«, snahu pokojnoga Nikole Dešića iz Bolča, Savu Vujanovića iz Rovišća, »čiji je sin Milan bio u biskupskom konviku u Križevcima i koji je odveden u Staru Gradišku«, Nikolu i Đuru Rakicu »iz sela Vojakovac kod Križevaca«, Milovanu i Radovana Miletića »iz istoga sela, koji su se u biskupskom dvoru u Križevcima krili pred ustašama gotovo šest mjeseci«, udovicu učitelja Jove Klisurića »kojega sam dva puta spasio iz logora i koji je bio zaklonjen u biskupskom dvoru u Križevcima gotovo dvije godine«, Miloša Vidovića iz Križevaca »komu su ustaše u selu Osunja spalili kuću i

odred. Čvrsto uvjeren kako je i tom slučaju dužan pomoći, zauzeo se kod ustaškog logornika u Križevcima: »Kada je Fištrović uhapsio Rösslera, posjednika u Preskiji, radi toga što je njegova kćer otišla u partizane, ja sam protestirao radi toga i tako je Rössler bio pušten na slobodu.«

Biskup Šimrak je u tom smislu jako dobro znao da je morao, slagao se on osobno s time ili ne, pokazivati znakovne lojalnosti ustaškim vlastima kako bi uopće mogao interverirati, prosjevodati ili pisati službene zamolbe u cilju spašavanja uhićenih. Njegova nastojanja inače ne bi imala nikakvog smisla i ne bi polučila sigurno nikakvog uspjeha: »Dakako

Uz onodobnoga zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca zbog vjerskih je prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozivan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak, o kojem donosimo njegovo autentično svjedočenje na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

sav gibivi imutak, a koji se sklonio na biskupiji sa svoje četvero djece i sa ženom«, Đuru Danilovića iz Lepavine, Nikolu Nežića »iz sela Plavšinci«, Miloša Kovačevića »iz sela Čukovca kod Ludbrega«, Mika Popovića »iz istoga sela«, Bogdana Jagodića »i njegova oca iz sela Čukovac«, Dimitrija Radovanovića »iz Lepavine i njegova brata« Nikolu Čopordu »učitelja u Velikim Zdencima«, Branka Rakija »sa svojim roditeljima: ocem Mihajlom Rakija i majkom Jelenom i babom«, pitomce u Križevcima nazvane Pavao i Petar Bastašić »koje sam godine 1941. kao židovsku djecu odveo tajno u Križevce i tamu ih držao sve do najnovijega vremena.«

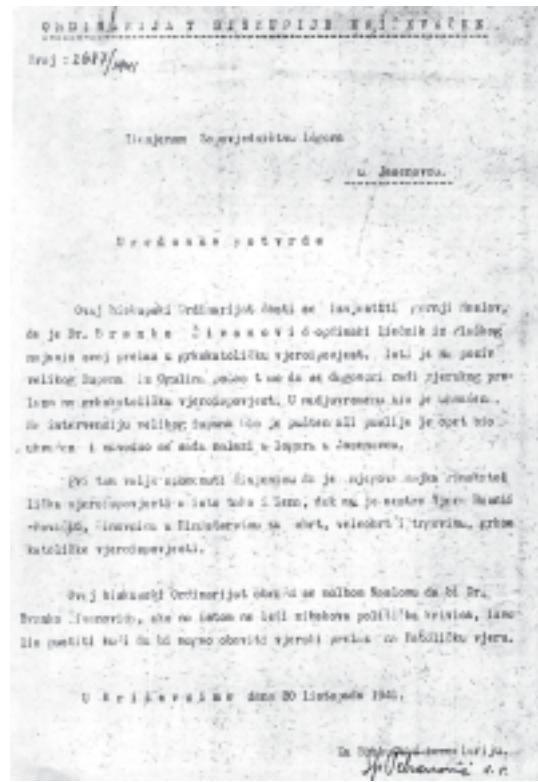
Dr. Šimrak je također uputio dopis Paveliću br. 399-1942. od 14. listopada 1942. u kojem se zalaže za puštanje na slobodu svih uhićenih iz župa Gudovac, Bjelovar i Prgomelj. U njemu se poimence ne navodi nitko jer je 9. i 10. listopada 1942. bilo uhićeno čak oko 6000 osoba po zapovjedi ustaškog tabornika Rudolfa Srnaka iz Gudovca.

»Ja sam pozdravio osnivanje NDH u početku«

Da Šimrakovo čovjekoljublje nije bilo opterećeno baš nikakvim nacionalnim, vjerskim, političkim, svjetonazorskim ili bilo kojim drugim okvirima, pokazuje njegovo spašavanje oca kojemu je kćer pobjegla u partizanski

»Ne mislim da je pristajanje uz NDH značilo pristajanje uz ustaše ili da je opstanak NDH bio vezan za ustaštvu. Ja sam, a mislim i ogromna većina hrvatskog naroda, bio za NDH a protiv ustaša, a to mislim da je bilo ujedno i protiv partizana kojih sam se ja bojao radi vjerskih razloga.«

dosadašnje partizanske, komunističke, velikosrpske i slične historiografije imao donedavna jednoznačan odgovor: Je li davnina želja za neovisnom hrvatskom državom, koja se u određenom povijesnom trenutku počela ostvarivati u konkretnoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, značila automatski pristajanje i podržavanje kasnijih (uslijedili su, istina, vrlo brzo) zločina, progona, pljačaka, rasnih zakona i dr.? Je li svatko onaj tko je osjetio 10. travnja 1941. radost sa mim time i zločinac? U Šimrakovoj se nutritini također prelamalo to pitanje, ali je on na njega imao jasan odgovor: »Ne mislim da je pristajanje uz NDH značilo pristajanje uz ustaše ili da je opstanak NDH bio vezan za ustaštvu. Ja sam, a mislim i ogromna većina hrvatskog naroda bio za NDH a protiv ustaša, a to mislim da je bilo ujedno i protiv partizana kojih sam se ja bojao radi vjerskih razloga...« Na drugome mjestu Oznim istražiteljima odgovara otrlike u istome duhu, samo što podrobnejše objašnjava svoje uvjerenje i držanje: »Ja sam pozdravio osnivanje NDH u početku radi svih progona i šikaniranja hrvatskog naroda pod bivšom Ju-

Dopis zapovjedništu jasenovačkog logora

ko da je potpisani u takvim teškim prilikama bio prisiljen davati izjave lojalnosti u općim konvencionalnim frazama, ali se kod toga moraju uzeti u obzir i sve njegove predstavke i protesti koje je u pitanju logora, rušenja i razaranja slao ustaškim vlastima i Svetoj Stolici. Prepis svih tih predstavaka i protesta nalazi se u biskupijskom arkvitu u Križevcima, pa se lagano mogu pregledati, da se tako o djelovanju potpisnoga može dobiti objektivan nepristran sud.«

Nakon svega nameće se i neizbjegljiva pitanja (na koje je velik dio dosadašnje partizanske, komunističke, velikosrpske i slične historiografije imao donedavna jednoznačan odgovor): Je li davnina želja za neovisnom hrvatskom državom, koja se u određenom povijesnom trenutku počela ostvarivati u konkretnoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, značila automatski pristajanje i podržavanje kasnijih (uslijedili su, istina, vrlo brzo) zločina, progona, pljačaka, rasnih zakona i dr.? Je li svatko onaj tko je osjetio 10. travnja 1941. radost sa mim time i zločinac? U Šimrakovoj se nutritini također prelamalo to pitanje, ali je on na njega imao jasan odgovor: »Ne mislim da je pristajanje uz NDH značilo pristajanje uz ustaše ili da je opstanak NDH bio vezan za ustaštvu. Ja sam, a mislim i ogromna većina hrvatskog naroda bio za NDH a protiv ustaša, a to mislim da je bilo ujedno i protiv partizana kojih sam se ja bojao radi vjerskih razloga...« Na drugome mjestu Oznim istražiteljima odgovara otrlike u istome duhu, samo što podrobnejše objašnjava svoje uvjerenje i držanje: »Ja sam pozdravio osnivanje NDH u početku radi svih progona i šikaniranja hrvatskog naroda pod bivšom Ju-

goslavijom. Međutim ja sam se sistemom vlادavine u NDH razišao vrlo rano, nakon ugovora Pavelića s Italijom po kojem je veći dio Dalmacije pripao Italiji. Daljnji moj odnos prema NDH do njenog konca bio je lojalan. U početku partizanskog pokreta kler se je bojao iz vjerskih razloga pokreta, jer je držao da je oštira većine partizana uperena protiv vjere i klera, a to se je osobito ispoljilo nakon ubijanja svećenika. Drugi je razlog mojog bojanjina što sam držao da su Srbi u većini u partizanima...«

Zajednički naum srpskih žandara i četnika

Za razumijevanje Šimrakova odnosa prema ideji samostalne hrvatske države svakako je iznimno važno njegovo iskustvo »stare Jugoslavije«, koje je iznio u kraćoj studiji napisanoj 3. lipnja 1941. u Križevcima: »Informacija o konkretnim prijedlozima o Uniji i Križevačkoj biskupiji u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj«. U njoj je dao povijesni pregled unije u hrvatskim krajevima, a na str. 3. u točki 2. opisuje postupke ondašnjih vlasti: »Što su imali grkokatolički križevački biskupije pretrpjeti od 1918. godine do danas, to je općenito poznato. Propaganda je radila i danju i noću. U Mačedoniji u selu Bogdancima, u kojem se nalazi grkokatolička župa, otjerali su srpski žandari s nataknutim bajonetama četvoricu svećenika: isusovca dra Stjepana Sakača, dva franjevca Aljančića i dra Tomislava Firisa. Potpisani je po nekoliko puta nastojao doći među tamozne grkokatike, ali mu je to uvijek bilo zabranjeno. Najgori progoni su bili u Bosni, i to u prnjavorškom kotaru. Tu su otimali crkve, zemljišta, groblja, gonili muško i žensko po tamnicama, da se prisile na izdaju svoje vjere. Posebna navala propagande bila je učinjena i u Bačkoj, gdje su silom narivavali svoje svećenike kao na primjer u Kucuri i gdje su izdavali i poseban propagandistički pravoslavni list 'Zora'. Propaganda je došla i na sam Žumberak. Kad je 1934. bila u Radatovićima otkrivena spomen-ploča 'hrvatskom pjesniku' Jovanu Hraniloviću, onda su propagandisti preko noći ukrali iz napisa slova 'hrvatski pjesnik'. Ti su isti godine 1935. na 14. srpnja, kad je održavan prvi žumberački kongres u Sošicama, htjeli izazvati krvoproljeće pomoću četnika i srpskih žandara.«

Stipan Bunjevac

Nastavlja se

»Težio je za zasebnom državom Hrvatskom«

Novija historiografija nakon polustoljetne nametnute šutnje polako i argumentirano dokazuje da su partizani na području bivše Jugoslavije, dosljedno provodeći u djelu zamisao potpunog uklanjanja svih protivnika, među koje su ubrajani i svi politički i ideološki neistomišljenici, počinili brojne, strašne, masovne i bezrazložne zločine za koje nikada nitko nije odgovarao. U tom kontekstu partizansko-komunističke i velikosrpske patologije, u kojem ljudski život, dostojanstvo, pravda, nevinost, dokazana krivlja, utemeljena presuda i sl. ne predstavljaju nikakvu vrijednost i nemaju nikakve važnosti, potrebno je promatrati i sve ratne i poratne zločine protiv Katoličke Crkve, pa i protiv biskupa dr. Janka Šimraka i svih pripadnika grkokatoličke Križevačke biskupije.

U očima partizana grkokatolički je najveći zločin bilo »prekrštavanje«, bez obzira što optužbe nisu bile potkrijepljene uvjerljivim dokazima, pa su i zločini prema grkokatoličkim svećenicima, redovnicima, bogoslovima i članovima svećeničkih obitelji bili u najvećoj mjeri time motivirani. O grkokatoličkim žrtvama dosada je sustavno i znanstveno vrlo malo pisano, tek su pojedinci pokušali dati cijelovitije natuknice o njima ili rasvijetliti barem pojedine slučajeve. Dok se netko ne odluči znanstveno obraditi životopise i okolnosti svih grkokatoličkih žrtava u ratu i poraću, dobro je barem (neke) dosadašnje napise sabrati i objelodaniti doступne podatke na jednom mjestu.

Aleksandar Vlasov-Ovdjenko rođen je 10. XI. 1909. u Petrogradu u Rusiji, u obitelji pravoslavnih roditelja, oca Vasilija i majke Lidije. U boljševičkom je teroru otac nestao a majka je sa sinom pobegla u selo Zavaljiv u Ternopiljsku oblast u zapadnu Ukrajinu, koja je tada bila pod Poljskom. Aleksandar g. 1931. ilegalno prelazi poljsko-njemačku granicu i odlazi ujaku u Berlin. Tamo je počeo studirati medicinu, a u međuvremenu u njemu sazrijeva odluka da s pravoslavlja prijeđe na katolištvo. To je učinio 28. VI. 1934. u Münsteru, gdje prelazi na studij teologije na tamošnje katoličko sveučilište. Ondje je upoznao i hrvatske studente među kojima je stekao velike prijatelje. Vjerojatno je i to bio razlog da je podnio zamolbu za primitak u Križevačku biskupiju i da je 15. VII. 1935. došao u Zagreb, gdje je završio studij na Katoličkome bogoslovnom fakultetu. Oženio se Natalijom r. Lubencky g. 1936. u grkokatoličkoj župnoj crkvi u Lipovljanim a za svećenika ga je u križevačkoj katedrali 14. II. 1937. zaredio biskup dr. Dionizije Njaradi. Imenovan je upraviteljem župe Grabar u Žumberku, ali je ubrzano obolio te je dobio godinu dana bolovanja. Nakon oporavka, u

proljeće 1938. povjerena mu je župa Prgomelj kod Bjelovara, a 1. I. 1939. postaje župnik u Dišniku kod Garešnice. U međuvremenu rodila su mu se djeca: Orest, Oksana i Juraj Rastislav. Petnaestak partizana su oko dva sata poslije ponoći 27. VII. 1942. upali u kuću, opljačkali sve vrijednosti i naočigled suprige i djece odvukli ga van. Ubili su ga s više hitaca u glavu na ledini pokraj crkve. Dva dana kasnije biskup Šimrak predvodio je sprovodne obrede na mjesnom groblju u Garešnici. Tragična priča obitelji grkokatoličkog svećenika Vlasova završena je 22. X. 2004. kada su svi članovi obitelji bili ponovno skupa. Na križevačkom groblju sv. Roka u zajedničku su grobnici pokopani ekshumirani ostaci iz Garešnice oca Aleksandra i njegova najmlađeg sina Jurja Rastislava, koji je preminuo s pet godina i bio pokopan u Križevcima, te pepeo supruge Natalije, koji je donesen iz Amerike. Pored grobnice stajali su sin Orest i kći Natalija.

Ivan (Juli-jan) Kuhar rođen je 2. III. 1912. u Kucuri od Petra i Amalije r. Pap. U red bazilijanca stupio je 4. IX. 1928. a vječne je zavjete položio 26. XI. 1933. Zaredio ga je vladika Njaradi 5. II. 1939. u Velikom Bučkovu u Ukrajinu. Tijekom II. svjetskog rata opsluživao je župe: Radatovići, Drage, Kašić, Sošice, Pećno i Pričić, gdje je i »poginuo oko Petra 1944« - kako je to zapisano u njegovoj biografiji. Zapravo, ubili su ga partizani.

Inokentije Timko rođen je 11. IX. 1906. u Kucuri od oca Ivana i majke Marije r. Šandor. Godine 1922. pristupio je redovnicima bazilijancima u Krečovu u Ukrajinu, gdje je 17. IV. 1924. položio vječne zavjete i gdje ga je 23. VIII. 1931. za svećenika zaredio biskup dr. Kocylsky. Od 1933. do 1935. bio je magistar novaka u krečovskom samostanu, a g. 1936. postaje prefekt u zagrebačkome grkokatoličkom sjemeništu. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je 29. VI. 1945. na smrt strijeljanjem.

Pavao Gvozdanović rođen je 16. III. 1892. u zaseoku Brezovac u župi Grabar od Pavla i Ane r. Buljanović. Oženio je Anu r. Segedi a za svećenika ga je zaredio biskup dr. Dionizije Njaradi 2. VII. 1916. Bio je kapelan u Petrovcima od 1916. do 1917, upravitelj župe u Piškorevcima od 1917. do 1922. i u Radatovićima od 1922. do

Uz onodobnoga zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zbog vjerskih prijelaza u NDH najčešće u povijesti prozivan grkokatolički križevački biskup dr. Janko Šimrak, o kojem donosimo njegovo autentično svjedočenje na ispitivanjima u vojnom istražnom zatvoru u Zagrebu

1928. Tada odlazi za župnika u Berkasovo gdje su ga partizani živoga spalili kod jednoga drveta u šumi kod Lipovca g. 1944. Još i danas se to mjesto zove »kod popovog duda«.

Nikola Oros je rođen u obitelji Đure i Ener. Kočić 18. XII. 1905. u Mikluševcima. U rođnome selu je završio osnovnu školu, gimnaziju u Zagrebu a teološki studij nakon Lavova u Zagrebu. Nije bio oženjen a za svećenika je po biskupu dr. Njaradiju bio zareden 31. III. 1929. Dan kasnije imenovan je upraviteljem župe u Prgomelju a nakon toga službovao je u Derventu i u Kaniži u Bosni. Nakon rata, najvjerojatnije u travnju ili svibnju 1945., partizanske su ga vlasti uhitile i otpremile u logor gdje je bio po-

Suhoru. Marko je klasičnu gimnaziju i bogosloviju završio u Zagrebu kao pitomac grkokatoličkog sjemeništa. Oženio je Miru r. Gvozdanović a za svećenika ga je 6. XII. 1942. u Križevcima zaredio biskup Šimrak. Dan nakon ređenja partizani su mu ubili majku i očuha. Za vrijeme rata službovao je po župama kotara Garešnica i Bjelovar a g. 1946. odlazi nazad u Ameriku u Cleveland. Dvije godine kasnije za njim odlaze žena i troje djece a on preuzima grkokatoličku župu u metropoliji Pittsburgh, gdje je i preminuo g. 1984.

Janko Raplenović rođen je 4. VI. 1895. u Kravljaku u Žumberku u obitelji Petra i Mile r. Severović. U kolovozu 1922. oženio je Febroniju r.

Jedna od posljednjih obiteljskih slika grkokatoličkog svećenika Aleksandra Vlasova

dvrgnut teškim mučenjima. Od toga je obolio pa je bio prebačen u bolnicu u Osijek, gdje je ubrzo preminuo 1. VIII. 1945. U službenom liječničkom nalazu zapisano je da je »umro od tifusa«.

Petar Olejar rođen je u Petrovcima kod Vukovara g. 1926. i bio je sjemeništarac Križevačke

Provči, a 19. rujna iste godine zaredio ga je za svećenika križevački biskup dr. Njaradi. Nakon ređenja godinu dana je bio duhovni pomoćnik u Ruskom Krsturu u Bačkoj, te dvije godine upravitelj župe u Grabru, a g. 1925. postaje župnik u Mrzlome Polju. Suprug Febroniju su g. 1944. partizani odveli u nepoznato i, najvjerojatnije, ubili iste godine u Jazovki.

I ustaše su nad dvojicom sljedećih grkokatoličkih klerika počinili zločine:

Dr. Ivo Šimrak rođen je 22. VII. 1916. u Šimracima u župi Grabar od Dionizija i Malčike r. Milaković. Bio je neoženjen a nakon studija

u Zagrebu i Rimu za svećenika ga je zaredio biskup Šimrak u Križevcima 5. IX. 1943. Bio je zaposlen u biskupijskoj kancelariji u Križevcima a 8. III. 1944. biva poslan u župe: Grabar, Stojdraga i Pećno. U noći od 8. na 9. VI. 1944. ubijen je na cesti Jastrebarsko-Plešivica.

Pokopan je 12. VI. 1944. na groblju u Grabru.

Mihajlo Lozinski je rođen g. 1920. u Lipovljanim i bio je bogoslov četvrte godine Križevačke biskupije. Studirao je u Lavovu i u Zagrebu. U jesen 1944. ustaše su ga sa skupinom od 260-ak Ukrajinaca i Čeha odvele u Jasenovački logor gdje je preminuo nepoznatog datuma a nepoznate su i okolnosti smrti.

Šimrakova svjedočenja - ignorirana

Poratne vlasti u novoj Jugoslaviji pune nelogičnosti i nedosljednosti nisu se, čini se, previše obazirale na Šimrakova svjedočenja tijekom ispitivanja, od kojih je prvo bilo 15. svibnja 1945. a posljednje 20. lipnja iste godine. Cijeli je slučaj za njih već na samome početku bio zapravo završen, što pokazuje službena zabilješka »Pregled istraga svećenika koji se nalaze u zatvoru ovoga odsjeka do 6. VI. 1945«. Prokušanom metodom u kojoj optuženi nema nikakve mogućnosti dokumentirano potkrijepiti svoje tvrdnje i u kojoj su službene zabilješke bez oznake, datuma i potpisa, »slučaj Šimrak« je još za vrijeme ispitivanja, tj. prije njihova završetka bio zaključen a djelovanje biskupa Šimraka već unaprijed opisano: »1. Šimrak dr. Janko. Biskup križevački... Po samom njegovom priznanju težio je za zasebnom državom Hrvatskom i kad je Pavelić osnovao NDH vjerovao je da se njegov san ispunio. Prema vlastima NDH kroz čitavo vrijeme bio je lojalan i servilan i u svemu izvršavao naredjenja odjela za bogoštovlje. Išao je na ruku ustaškim namjerama te je njegova crkva, po njegovom odbrenju, nasilno prekrstila 10.000 Srba, a vjerojatno je po matičnim knjigama vršio jurisdikciju nad 50.000 Srba koji su prešli na grkokatoličku vjeru. U svom stanu u Križevcima odgajao je dječju pokrštenih Srba za grkokatoličke svećenike... Član ustaškog pokreta prema vlastitoj izjavi nije bio, ali je bio jedan od nosioca frankovačkog duha među crkvenim krugovima i jedna od stupova klerikalizma u Hrvatskoj.«

Tako se o biskupu Šimraku, bez obzira što mu nije dokazan ni jedan zločin, u javnosti proširo glas da je riječ o »ustaškom biskupu« i zločincu. Isljednici su napokon zadovoljno mogli odahnuti a spis o »slučaju Šimrak« zaklopiti i staviti »ad acta«. Na njihovo razočaranje svaka istina kad-tad ugleda svjetlo dana!

Stipan Bunjevac

Svršetak